

GOIZUETAN NOKA BERRESKURATZEKO IKERKETA

Euskara eta hiztunak osatu nahian

Euskaltzaindiaren Mintzola deialdia 2024

Txostena: 2025eko otsaila

Egilea: Oihana Lujanbio Begiristain

LABURPENA

Goizuetako nokaren erabilera berreskuratzeko moduak aztertzea du helburu nagusi ikerketa honek, ikerketa-ekintza partehartzailea metodologian oinarrituta. Noka-saio batzuk antolatu dira horretarako, 19 partehartzailereren motibazioarekin kontatu duena. Bi ikuspegitarik aztertu da bertan nokaren erabilera: alde batetik, soziolinguistikaren ikuspegitik, 19 emakumeek nokaren ezagutza eta erabileran dituzten abiapuntu desberdinak eta izan duten bilakaera aztertu da. Beste alde batetik, genero-ikuspegitik, partehartzaileek nokarekiko hausnarketak egin dituzte, nokaren egoeran eta horretarako dauden arazoietan sakonduz. Ondorio nagusia izan da noka-saioek partehartzaileen erabileran eragiteko balio izan dutela eta, noka-erabiltzaileen kopurua uste baino murriztagoa izan arren, ikasteko eta erabiltzeko gogoia dagoela, emakumeen aldetik bederen.

GAKO-HITZAK: hitanoa, noka, hizkuntza-tratamendua, erregistro-mudantza, generoa, soziolinguistika.

AURKIBIDEA

0. SARRERA.....	3
1. AURREKARIAK.....	3
2. HELBURUAK.....	7
3. METODOLOGIA.....	8
3.1. Metodo kualitatibo eta kuantitatiboak.....	8
3.2. Ikerketa-ekintza partehartzailea.....	9
4. NOKA-SAIOAK.....	10
4.1. Zabalpena eta partehartzea.....	10
4.2. Noka-saioetako edukiak.....	11
5. EMAITZAK.....	15
5.1. Partehartzaileek nokaren erabileran egin dituzten aldaketak.....	15
5.2. Goizuetan hika zabaltzeko bideak.....	17
5.3. Nokaren erabileraren gaineko hausnarketak.....	17
6. ONDORIOAK.....	21
7. BIBLIOGRAFIA.....	26
8. ERANSKINAK.....	28
• 1. galdetegia (Diagnosia).....	28
• 2. galdetegia (Hikaren erabilera).....	29
• 3. galdetegia (Nokaren erabilera).....	30
• 4. galdetegia (Ikastaroaren balorazioa).....	32

Goizueta euskararen arnaguneetako bat da, euskara bertakoen mihi eta bihotzean lasai bizi ohi da. Emakumezkoen arteko lagunarteko erabilerak ez dauka osasun bera, ordea. Hika hitz egiteko euskara ongi ezagutzea oinarritzko baldintzat hartu ohi da; horregatik ez da erabiltzen euskararen ezagutza apaleko eremu soziolinguistikoetan. Euskararen ezagutza altua den eremuetan, berriz, herri askotan toka mantendu den arren, noka ez da erabiltzen¹. Ikerketa-proiektu honetan, Goizuetan noka berreskuratzen hasteko lehen pausoak emanen dira. Horretaz gain, genero ikuspegitik begiratuta, hainbat hausnarketa egingo dira, nokaren galeraren arrazoiak sakonduz.

Emakumearengandik espero izan dena da txukuna izatea, egokia, otzana, esanekoa... Alderdi guztietan, baita hizkuntzan ere. Herritarrek hori zenbateraino identifikatzen duten aztertuko da ikerketa honetan eta, behin horretaz ohartuta, lagunarteko hizkerara aldaketa egiteko oinarri gehiago izatea da helburua. Noka aritzea “zerbette gaizki itten aiko bazina bezela” sentitu ordez, gurea ere baden hitz egiteko modu gisa landuko da saioetan, eta praktikatzeko espazioa, tresnak eta oinarriak eskainiko dira.

1. AURREKARIAK

Hainbat herritan hasiak dira hika eta, bereziki, noka berreskuratzeko lanean: Azpeitia, Oiartzun, Usurbil, Hernani, Beasain, Segura, Durangaldea, Arratia... Horretarako materialak sortu dira dagoeneko, eta egindakoa kontuan hartu da ikerketa honetan ere, Goizuetarako egokiena zer den ikusteko.

Herri horietan egindakoaz gain, eta askoren abiapuntu, Oñatiko esperientzia dugu. Ibilbide oparoa egin dute eta han egindako lanketa oso aintzakotzat hartu da lan honetarako. Hitanoa eta, bereziki, noka biziberritzeko sortu zen *Ingo xonau!* proiektua, 2019an Oñatin. Noka galtzen ari zen han ere; hiztun gazteenek 50 urte inguru zituzten. Desagertu aurretik, herritar taldetxo bat bildu zen (tartean Badihardugu euskara elkarteko Etxeberria) eta berreskuratzen saiatzea erabaki zuten. Badiharduguk gidatzen duen proiektua eredugarri da gainerakoentzat eta *Ahotsak.eus* webgunean dago ikusgai, gaiaren gainean sortutako dokumentalarekin batera (<https://ahotsak.eus/proiektuak/onatiko-noka-ingo-xonau>). Horretaz gain, hitanoaren erabileran eragiteko hainbat bide jorratu dira: hikalaguna, liburuxka, ikastaroa, ikastetxeak...

Hasteko, ikerketa-diagnostiko bat egin zuten, ondoko galderak erantzunez: zenbat emakumek dakite noka Oñatin? Zer adinetakoak dira? Zein da egoera gaur egun? Auzoz auzo egin zen datu-bilketa. Datu-bilketako emaitzekin eta elkarrizketetan lortutako informazioarekin diagnostiko-ikerketa egin zuen Badihardugu elkarteak. Emaitza garrantzitsuenen artean ikusi zen partehartzaileen aurreko belaunaldian jada emakumeek gutxi erabiltzen zutela noka; transmisiorik eza lehenagotik heldu da, beraz.

¹ Toka gizonetzkoen zuzentzean hitz egiten den forma alokutiboa da, eta noka emakumezkoen zuzentzean erabiltzen dena.

Euskal Herriko beste herrietan ere egoera beretsua dela esanen nuke. Goizuetan, behintzat, hori da egoera; hala zioten tesia egiteko herriko hiztunei elkarriketak egin nizkienean (Lujanbio 2016: 101):

Hitanoaren erabilerari dagokionez, genero eta adinaren arabera aldeak ikusi ditugu. Eta ez gazteen artean bakarrik; badirudi lehenagotik heldu den kontua dela. Adineko emakumeen artean, seitik bakar batek esan digu lagunekin eta seme-alabekin askotan erabiltzen duela. Senide, iloba, biloba eta lehengusuekin ere batzuetan erabiltzen duela dio. Gainerako emakumeek ez dute normalean erabiltzen eta, erabiltzen dutenetan, oso gertukoekin (ahizpa edo anaiarekin, edo lagunekin). Erabiltzen duenetako batek, lagunekin eta ahizpekin erabiltzen omen zuen, baina haserretzean bakarrik. Adineko gizonezkoek esan digutenaren arabera, beraiek adineko emakumezkoek baino gehiago erabiltzen dute hika. Lagunekin adineko gizonezko guztiek erabiltzen dute eta senide eta lehengusuekin bostetik hiruk. Gazteen artean, espero genuen egoera topatu dugu: mutilek askoz gehiago erabiltzen dute hika nesken aldean. Lau nesketatik bakar batek dio beste neska batekin erabiltzen duela tarteka. Mutilek, berriz, emakumezkoekin (ama, arreba, neska, kuadrilako neska...) normalean erabiltzen ez badute ere, anaiekin, edo mutilak diren lagunekin beti erabiltzen dute.

Goizuetaren ondoan dagoen Leitzan ere egin dituzte hainbat ekimen hikaren inguruan. Alde batetik, Joana Saralegik Leitzako egoeraren azterketa bat egin zuen 2021eko ekainean, galdeketa bat whatsapp bidez zabalduz. Bestetik, liburu bat idatzi du Fernando Oiartzunek (2022) Leitzako hika eta, bereziki, noka bildu eta zabaltzeko.

Saralegiren ikerketako erantzunak 16-74 urte bitarteko herritarrenak dira eta, emaitzen arabera, euskara erabiltzen den herria izan arren, hika % 31k erabiltzen du askotan, eta % 21ek batzuetan. Generoaren arabera alderaketa eginda, argi ikusten da aldea: “hiketan inoiz egiten ez dutenen kasuan, 73 emakumeak dira, 7 gizonak eta generoa zehaztu ez duen bat. Askotan egiten dutenen artean berriz, bakarra da emakumea eta 30 gizonezkoak dira” (Saralegi 2021: 44-45). Leitzan ere beste leku euskaldunetan topatzen den errealitatea dugu.

Egoera horri buelta bat eman nahian, ikastaro bat antolatu zuten Fernando Oiartzunek eta Ima Zestauk 2023ko udazkenean, irail-abendu bitartean. Ikastaro horretan parte hartu nuen eta han ikasitakoak baliatu ditut Goizuetako saioak antolatzean; bai metodologiari dagokionez, baita ikastaroaren balorazioan bildutakoei dagokionez ere. Izan ere, galdetegi bat pasatu zitzairen partehartzaileei ikastaroaren bukaeran, eta erantzun haietatik ateratako ondorioak kontuan hartu dira Goizuetako ikerketa-proiektua martxan jartzean. Erantzun horien artean aipatzen zen hika praktikatzeko jarraitzeko saio gehiago behar direla; hain zuzen, horretan ari dira Oiartzun eta Zestau 2024-2025 ikasturtean ere.

Hizkuntza hautuen eta generoaren arteko gurutzaketa arnasguneetan jardunaldia

UEUK 2023ko uztaillean *Hizkuntza hautuen eta generoaren arteko gurutzaketa arnasguneetan* jardunaldia antolatu zuen Tolosan. Bertan parte hartutako hainbat hizlariren hausnarketek jarri dute ikerketa honetarako oinarria, besteak beste. Jarraian, bertan plazaratutako ideia interesgarri batzuk bilduko dira.

Lorea Agirrerren esanetan, antropologia linguistikoaren ikuspegitik, hizkuntza ez da komunikazio-tresna hutsa. Hizkuntza, gizartearen isla izateaz gain (gizarte- eta botere-harremanak hizkuntzaren bidez adierazten dira), gizartea aldatzeko tresna ere izan daiteke. Gizartearen antolatze- eta ulertze-sistema hizkuntzan islatzen dela gaineratu zuen, adibide gisa Hego Amerikako navajo eta cherokee-en artean bost sexu-generoko gizarteak daudela azalduz. Ideia honetatik abiatuta, Goizuetako ikerketa-proiektuaren helburuetako bat da noka ikasiz eta praktikatzuz gizartean aldaketa bat eragitea; hizkuntza-praktika berdinzaleago bat.

Idurre Eskisabelek lan teorikoak praktikara ekartzen hasteko garaia dela azpimarratu zuen, “ideiak lurrera, gorputzetara ekartzekoa”. Eta horri ondokoa gaineratu zion: “feminismoak guregan eraldaketa eskatzen du eta hori zailagoa da besteari aldatzeko eskatzea baino”. Ideia hau ekartzen dut hona gure hizkuntza-praktiketan berriz ere noka erabiltzen hastea zaila dela ohartzen naizelako, gure hitz egiteko modua aldatzea eskatzen baitu; eta lehenik, ikastea. Zailtasun horri bide bat ematea izan du helburu Goizuetako ikerketak, noka-saioak antolatuz ikasteko eta praktikatzeko aukera izateko.

Jardunaldi berean parte hartutako Onintza Legorbururen arabera, emakumea ahalduntzeko prozesuan koka daiteke nokarako mudantza (2018: 134-135). Genero-sistemak emakumeak hikatik ateratzen ditu eta espazioa berriz apropiatzeko tresna gisa erabil daiteke noka berreskuratzea. Espazioaren berresanahitzea ekar dezake “noka” berriz erabiltzeak. Goizuetako ikerketa-proiektuan, noka-saioek ahalduntzean eraginik duen aztertu da.

Hiru hizlari horien hitzez gain, ideia interesgarri hauek azpimarratu eta ekartzen ditut hona jardunaldi horretatik:

1. Arnasguneen zaintza: arnaguneak bizigarri egitea da erronka, guztiontzat bizigarri. Hizkuntza-eta genero-praktikak elkarrekin despatriarkalizatzeko beharra eta aukera dago. Herri txikien biztanleen gorabeherak aztertzean, ikusten da emakumeak atera ohi direla gehiago herri txikietatik kanpora. Horren arrazoietako bat bertan lan egiteko aukera gutxiago egotea egon daiteke, eta baita bertan lasai (eta aske) bizitzeko ezintasuna ere.
2. Euskara askatasunarekin lotzen dugu euskaldunek? Hikak eman dezake askatasun-sentsazio hori, aisirako arnas gisa formulatuta, adibidez? Azken batean, hika da hizkera informala, emakumeari kendu zaiona, gabetu zaiona. Edo berak alde batera utzi duena. Egoera lasai eta arduragabeetan erabiltzekoa, emakumeak bizi-fase batzuetan hain gutxi izaten duen egoera (amatasunean, adibidez).
3. Hitanoak emakume hitzunak galdu ditu: hitanoa ez da ezkontzen feminitatearekin. “Señorita” bat izateko ez dut *noka* erabiliko (zuka edo erdara baizik).
4. Toka anaitasuna praktikatzeko bide. Ahizpatasuna indartzeko noka?
5. Interseksionalitatea da bidea (taliban eta feminazi deitzen digute burua altxatzen dugunean). Identitate justizia sozialera. Euskalgintzatik feminismora.

Egiteko interesgarri horiekin talkan, nolabait, inguruko emakumezko lagunei hika hitz egiten hastea proposatzean, jaso izan ditudan erantzunak daude: lan bat gehiago bezala hartzen dute orain noka ikasten hastea. “Aurretik beste lehentasun batzuk ditut”, esan dit euskaltzale feminista batek baino gehiagok, hasperen eginez. Aisiarekin eta lagun-giroarekin lotuta ikastea proposatzen diet, baina ulertzen dut denbora bat eskatzen duela, aurrena, ikasteak. Ez zaigu “naturalki” etorri, toka erabiltzaileei bezala; esfortzu bat egin behar da, hasieran, ikasteko.

Ikerketa-proiektu honi ekiteko, beraz, jardunaldiko hizlarien lan eta ideiez gain, Euskal Herrian hikaren gainean egin diren lanak aztertu dira, abiapuntu egokia sortu asmoz (Alberdi 1994, Lizartza 2009, Imaz 2018, Bereziartua eta Muguruza 2018 eta 2019, Legorburu 2018, 2021, Saralegi 2021, Oiartzun 2022, Jaunarena 2024, eta dagoeneko egin diren edo martxan dauden hainbat egitasmo).

Horiez gain, azpimarratu nahi nituzke bi lan, Goizuetan egindakoarekiko dituen paralelismoengatik. Alde batetik dago Amorrortu, Goirigolzarri eta Ortegak (2021) egindako ekintza-ikerketaren partehartzailea, *Bilbo Handiko unibertsitate-ikasleen mudantza-prozesuak* izenekoak. Bertan gazteen euskara erabilera areagotzeki begira egin duten planteamendua oso parekagarria da ikerketaren honetan egin denarekin. Haien egindako galderak ere oso pertinenteak dira hika bultzatu nahi dutenentzat ere (2021: 12): “zelan bizi dute Bilbo inguruko euskaldun gazteek aktibazio-nahia? Posiblea da Bilbo moduko testuinguruan mudantza-prozesu bat (Pujolar eta González 2013) burutzea? Zelan sortu daitezke baldintzak Bilbokoa moduko testuinguru erdaldunean gazteek euskararen aldeko eraldaketa burutu dezaten?”

Galdera horiek gurera ekarrita, hauxe galdetuko genuke:

- Nola bizi dute Goizuetako emakumeek nola hitz egiteko aktibazio-nahia? Eta gizonezkoek?
- Posiblea da testuinguru horretan mudantza-prozesu bat egitea?
- Nola sortu daitezke baldintzak Goizueta bezalako testuinguru euskaldunean nola erabiltzearen aldeko eraldaketa egiteko?

Paralelismoa eginda, argi ikusten da alde nabarmena dagoela bi eremuetako euskalduntasun-mailari dagokionez. Era berean, desberdintasuna dago ere ezagutza-mailan: Bilboko ikerketaren partehartzaileek euskaraz komunikatzeko nahikoa gaitasun baduten arren, Goizuetan nokaren ezagutza ez dago bermatua partehartzaileen artean.

Bide beretik, *EquiLing* egitasmoari aipamena eginen diot, nire ikerketako ezaugarriekin erabat bat egiten baitu. *EquiLing* egitasmoak bere burua definitzen du “kontzientzia linguistiko kritikoa eta hiztunen agentzia: berdintasun soziolinguistikorako ekintza-ikerketak” dela esanez (<https://www.equiling.eu/eu/equilingi-buruz/>). Ikerketa-ekintza partehartzailea da hau ere, gazteekin eginga. Hika edo nokarako mudantza egiteari begira dituen antzekotasunengatik kontuan hartu beharrekoa, nire ustez.

EquiLing ikerketa-proiektuak ikerketa soziolinguistikoaren bitartez hizkuntzek gizarteko parekotasun ezak nola sortzen, mantentzen eta erreproduzitzen dituzten ulertu eta prozesu horietan eragin nahi du. Proiektuak bi helburu ditu: alde batetik, hizkuntzak gizarteko parekotasun ezen eraikuntzan duen rola ezagutza sakona izatea eta, bestetik, hiztunek eta soziolinguistek eraikuntza hori bideratzen duten prozesuak nola alda ditzaketen aztertzea. Interesgarriak dira, era berean, biltzen dituen kontzeptuak, hala nola kontzientzia linguistiko kritikoa, hiztunen agentzia, ideologia linguistikoaren arabarako hiztun-ereduak, subjektibitatea eta herritartasun linguistikoak, betiere norabide honetan: praktika linguistikoaren aldi bereko existentzia harmoniatsua sustatzea, eta hiztunek beren buruekiko eta besteekiko errespetua eta berdintasunezko ordena soziolinguistiko inklusiboagoa gauzatzea. Informazio gehiago Interneten eta bibliografian dago ikusgai.

2. HELBURUAK

Atal honetan ikerketaren abiapuntuan egon diren hiru helburu nagusiak azalduko dira, horietan lortzea aurreikusten dena zehaztuz.

2.1. Noka-saioetarako taldea osatzea eta hitzunen erabilera behatzea

Hasteko, noka berreskuratzean interesa dutenekin taldea osatzea eta noka praktikatzea da ikerketa-proiektu honen helburu. Egingo diren saioen ondorioz, hasieratik bukaerara hitzunen erabileran egondako aldea behatuko da.

Helburu honi dagokionez, noka-saioetako partaideek erabileran hobekuntza izatea aurreikusten da. Saioetan zenbat eta partehartze aktiboagoa eta jarraituagoa izan, emaitza hobeak izanen dituztela erabileran espero da.

2.2. Goizuetan hika zabaltzeko bideak aztertzea

Behin taldea osatuta, Goizuetan hika zabaltzeko bideak aztertu nahi dira. Horretarako, aurretik eginga dagoena baliatu da: alde batetik, Zubiri eta Perurenaren (1998) "Goizueta eta Aranoko hizkerak" liburuan bilduta daude hika-forma batzuk eta horiek hartuko dira abiapuntutzat. Horretaz gain, Oñati eta gainerako herrietako esperientziak aztertuko dira. Bide horretatik argitaratu zen herriko *Xapo* aldizkarian Goizuetako oinarritzko hika adizkien "txuleta", eta hori ere baliatuko da noka-saioetan.

Helburu hau betetzeko, saioetako partaideek ikusten dituzten beharrak bilduko dira eta horren araberrako lehentasunak jarri. Horrekin lotuta, aztertuko dira beste herrietan hika formak zabaltzeko egindakoak eta gurera gehien egokitzen direnak aukeratuko dira. Ikerketa honek iraungo duen lau hilabetetan ez dugu denborarik izanen material berria sortzeko, baina bai beharrak identifikatu eta lehentasunak jartzeko.

2.3. Nokaren erabileraren gainean hausnartzea

Hirugarrenik, Goizuetan noka zergatik ia ez den erabiltzen aztertzea da helburu. Talde horretan hausnartuko da zergatik galdu den hika emakumezkoen artean, gizonezkoen artean hain osasuntsu egonda. Hausnarketa hori Euskal Herriko gainerako testuingurua aintzat hartuta egingen da. Era berean, arreta jarriko da Goizuetan noka mantendu duten hitzun-taldeetan, praktika onak bildu asmoz.

Goizuetan noka zergatik ez den erabiltzen aztertzean, emakumeen artean hika erabiltzea okerrago ikusia egon dela da hipotesia. Horregatik pentsatzen dut galdu dela hika emakumezkoen erabileran, gizonezkoen artean osasuntsu egonda. Euskal Herriko gainerako inguruetan antzeko egoera eta arrazoiak aurkitzea espero da. Noka mantendu dutenak baserritarrak eta adinekoak izatea aurreikusten da.

3. METODOLOGIA

3.1. Metodo kualitatibo eta kuantitatiboak

Aurreko puntuan azaldutako helburu horiek lantzeko erabili den metodologiaren ezaugarrien berri emanen da jarraian. Alde batetik, Goizuetako hika zabaltzeko eta noka berreskuratzean interesa dutenekin noka praktikatzeko, dagoeneko beste herrietan egindako esperientziak baliatu dira. Leitza, Oiartzun eta Oñatiko saioen berri jaso da, eta baita hango irakasleen laguntza ere.

Beste alde batetik, noka praktikatu dutenen eboluzioa behatu da; horretarako, saioen aurretik eta ondoren parte-hartzaileek noka zenbat erabiltzen duten aztertu da galdetegi bidez (ikus eranskinetan 1. eta 4. galdetegiak). Helburua izan da irailetik abendura bitartean egindako saioen ondorioz hitzunen erabileran alderik egon den ikustea, eta aldaketarako egon diren gakoak identifikatzea.

Horretaz gain, Goizuetan noka zergatik ez den erabiltzen aztertzeko, behaketa zuzena erabili da (Juaristi 2003: 195-215; Zarraga eta beste, 2010: 310), hikako ikastaroan parte hartzen dutenen iritziak eta bizipenak jasoz. Izan ere, behaketa zuzenaren bidez behaketa gauzatzeko, beste teknikekin baino eragin gutxiago sortzen da pertsonengan; ikertzaileak gutxiago baldintzatzen ditu aztertu nahi diren portaera eta adierazpenak, eta horrek datu hobekiak lortzen laguntzen du.

Behatzailea lau modutan ager daiteke behatuen aurrean: 1) Behatzailea ezezaguna da ikertzen ari den taldearentzat, eta era naturalean parte hartzen du behaketa egiten duen bitartean, 2) Behatzailea ezezaguna da taldearentzat, eta era artifizial batean parte hartzen du (asmatutako rol edo paper bat betetzen), 3) Behatzailea ezaguna da, eta ez du taldean edo ikertzen ari den egoeran parte hartzen (kanpotik behatzen du), 4) Talde batean integratzen da eta ezaguna da behatzailea (Juaristi, 2003: 207-209). Aukerarik onena ezaguna den behatzailearena da, 4. modua, alegia, eta modu horretan egin dut lan ikerketa honetan, taldean integratutako behatzaile ezaguna izanez.

Horrekin batera, eztabaida-taldea metodologia ere erabili da, gai batzuk sakonago aztertzeko. Teknika horren azken helburuak honako hauek dira (Hernández 2010: 308): 1) Alde batetik, gai baten arlo garrantzitsuenak ezagutzea, 2) Bestetik, gai horren inguruan taldekideen artean egon daitezkeen ikuspuntuak ikertzea eta sor daitezkeen adostasun eta desadostasunak aztertzeko. Helburu horiek bete ahal izateko, moderatzailearen lana oso garrantzitsua izango da, eta bere eginkizun nagusia taldekideen artean eztabaida eta iritzi-trukea ahalbidetuko duen giroa sortzea.

Eztabaida-taldea oso teknika egokia da gertakari edo gai baten inguruan egon daitezkeen iritzi eta ikuspuntu ezberdinak ezagutu ahal izateko (Hernández 2010: 309). Kasu batzuetan, ordea, iritzi bat nagusitzen zela eta denek ez zutela iritzia ematen ikusita, galdetegiak ere erabili dira metodologia osatzeko: bi galdetegi eman dizkiet banaka betetzeko (ikus 2. eta 3. eranskinak). Galdetegi horietan, hainbat gai landu dira, aurrekarien atalean aipatutakoak, adibidez. Horietako batzuk pentsatzeko denbora eskatzen zuten eta galdetegiak horretarako aukera ematen dute.

Galdetegiak, behaketa zuzena eta eztabaida-taldea metodoak erabili dira, beraz. Horien bidez eraldaketa bat sortzea izan da helburu, eta metodo horiek eskuhartze baten bidez eraman dira aurrera. Hori guztia barnebiltzen du ikerketa-ekintza partehartzaileak; ikerketa egiteaz gain, gizartean aldaketak eragiteko ikerketa-modu interesgarria da metodologia hori, eta horregatik dago lan honen hezurmuinean.

3.2. Ikerketa-ekintza partehartzailea

Azkenaldian hainbat ikerketatan erabili izan den metodoa da ikerketa-ekintza partehartzailea izendatutakoa (ingelesez *PAR, Participatory Action Research*). Ikerketa-ekintza partehartzaileak hiru osagai nagusi ditu (Ana Mercedes Colmenares 2012: 109), eta Goizuetako ikerketan hiru osagai horiek erabat presente daude:

- Ikerketa prozedura erreflexibo, sistematiko, kontrolatu eta kritiko bat da, helburu praktikoa zehatz batekin errealitatearen alderdiren bat aztertzea helburu duena.
- Ekintza ez da ikerketaren azken helburua bakarrik; izan ere, ekintza bera ezagutza-iturri da, eta, aldi berean, esku hartzeko modu bat da.
- Partehartzeak esan nahi du prozesuan, ikertzaile profesionalekin batera, proiektuaren hartzaile den komunitateak ere parte hartzen duela. Komunitate hori ez da ikerketa-objektu soilizat hartzen, baizik eta beren errealitatea ezagutu eta eraldatzen laguntzen duten subjektu aktibotzat.

Colmenaresek aipatzen dituen helburuak ere partekatzen ditu gure lanak (2012: 106-107):

Las metas de la investigación-acción son: mejorar y/o transformar la práctica social y/o educativa, a la vez que procurar una mejor comprensión de dicha práctica, articular de manera permanente la investigación, la acción y la formación; acercarse a la realidad vinculando el cambio y el conocimiento. Asimismo, los actores sociales se convierten en investigadores activos, participando en la identificación de las necesidades o los potenciales problemas por investigar, en la recolección de información, en la toma de decisiones, en los procesos de reflexión y acción. En cuanto a los procedimientos, se comparten discusiones focalizadas, observaciones participantes, foros, talleres, mesas de discusión, entre otros.

Goizuetako ikerketan nokaren erabilera eraldatu nahi dugu, erabilera horren azpian dagoena ulertuz, aldi berean. Ikerketaz gain, formazioa (nokako adizkiak landu ditugu) eta ekintza uztartu ditugu (noka praktikatu dugu, ikasgelan eta tabernan). Ikertzailea ez naiz ni bakarra izan, hausnarketen bidelagun izan ditut *Zirrikatu* lantaldea eta noka-saioetako partehartzaileak. Noka gehiago erabiltzeko beharrak identifikatu ditugu elkarrekin, eta informazioa elkarrekin bildu dugu: zein dira noka erabiltzen duten emakumeak? Ondoren egin beharrekoen artean ere beren iritzia kontuan hartu da: nola zabaldu behar lirateke hikako formak, ahalik eta jende gehienak erabil dituzan?

Aurreko lerroetan esandakotik ondorio gisa ateratzen dugu ikerketa-ekintza partehartzaileak beste ikuspegi metodologikoetatik bereizten duten ezaugarri oso bereziak dituela, eta ezaugarri horiek, hain zuzen, gizartea eraldatzeko bideragarriago eta egokiago egiten dutela.

Soziolinguistika Klusterraren ikerketa batean ere metodologia hau erabili da. Autoreen esanetan, metodologia honen lehentasuna errealitatean esku hartzea da (Goikoetxea eta beste 2015: 157). Zentzu horretan ikertzailea aldaketa-eragile bihurtzen da prozesuan zehar. Horretaz gain azpimarragarria da ikerketa partehartzaile horretako partaideen harremanean datzala gakoa, eta konektibitate-mailan dagoela bere potentzialtasuna. Ikerketa-prozesuak berak sortzen ditu sare berriak, izan ere, ardua soziala da ikerketarako motibazioa. Ezaugarri horrek gure ikerketa-proiektuan egin denarekin bat egiten du, erabat. Ondorengo atalean eskuhartze hori nola egin den azalduko da.

4. NOKA-SAIOAK

Ikerketa honen oinarri ezinbesteko izan dira noka-saioak. Erronka izan da horiek antolatzea eta parte hartu nahi zuen taldea biltzea; hori gabe ezin izango nuen ikerketa egin. Bi erronkak bete direla esan dezaket, eta horien berri zehatzagoa emanen dut jarraian.

Lehen zeregina saioak antolatzea izan da. Zazpi saio antolatu dira, eta bakoitza helburu bikoitzarekin: noka praktikatzea eta nokaren gaineko hausnarketak egitea. Prestatutakoak hainbat kontraste pasa ditu; herriko *Zir(h)ikatu* taldeko kideekin eta euskara teknikariarekin elkartuz, aurrena. Bileraren helburuak izan ziren aurretik herrian hikaren gainean egindakoa ezagutzea, nire asmoen berri ematea eta haiek ekarpenak egiteko aukera izatea. Beraien iritzia jaso nahi nuen eta saioetan parte hartzeko prestutasunaren gainean galdetu ere bai. Goizuetako *Zir(h)ikatu* taldearekin asmoak elkarbanatu eta beren harrera ona jaso ondoren, saioak prestatu eta zabaltzeari ekin genion. Prestaketan, Leitza, Oiartzun eta Oñatin hika ikastaroak antolatu dituztenen laguntza ere jaso dut; bihoakie hemendik nire eskerrik beroenak.

4.1. Zabalpena eta partehartzea

Bi euskarri erabili dira zabalpena egiteko: batetik, herriko berrien whatsapp-taldean deialdia egiteko kartela eta, bestetik, bideoa. Aurretik 2022ko azaroan Euskaraldia zela-eta *Zir(h)ikatu* taldekoek egun baterako saio bat antolatu zuten. Goizuetako hika mantendu eta berreskuratzeko helburuarekin saio horretara joateko deia egin zieten bideo baten bitartez herritarrei. Jende askok eman zuen izena, 60 bat lagunek. Noka-saioak esperientzia harekin lotzea eta berriz ere bideo bat grabatzea proposatu zuten taldekideek, aurrekoarekin lotuta, jendea izena ematera animatzeko.

Esan bezala, zazpi saio izanik, konpromiso gehiago eskatzen zuen kontuak eta, gainera, “noka-saio” bezala izendatzearekin, emakumeei zuzendutako ikastarotzat hartu zuela jendeak ematen du. 19 pertsonak eman zuten izena, denak emakumeak. Adin-tartea 26 urtetik 74 bitartekoa izan da: 25-40 urte bitarteko 6 lagun, 41-55 bitarteko 5 eta 56-75 bitarteko 8.

Oso talde parte-hartzailea izan da; saio guztietara denak etorri ez badira ere, saioetan izugarriko inplikazioa eta parte hartzea egon da. Partehartzaileen profilari begiratuta, herrian ekintza eta proiektu desberdinetan parte hartzen dutenak direla nabarmenduko nuke, emakume partehartzaileak eta eredugarriak hainbat ikuspegitatik.

1. irudia: noka-saioetako partehartzaileak Goizuetako udaletxeko ganbaran.

2. irudia: sare sozialen bidez egindako deialdia.

Noka-saioetarako egin zen bideoa whatsapez zabaldu zen soilik. 2022ko Euskaraldirako prestatu zuten bideoa *Erran.eus*-en dago ikusgai, ordea (Goizuetako Euskaraldiko lantaldea, Zirhikatu 2002): <https://erran.eus/leitzaldea/1667473526175-hikako-forma-mantentzeko-hitzordua-antolatu-dute-goizuetan-ostiral-honetan>

4.2. Saioen edukiak

Irailetik abendura bitarteko zazpi saioetan zehar hika eta, bereziki, nokako formak lantzearekin batera, hausnarketak txandakatu dira. Batzuetan, praktika-ariketetan bertan txertatu dira hausnarketak. Saioak ostegunetan egin dira 18:30-20:00 orduetartean, Goizuetako udaletxeko ganbaran.

- **1. saioa: aurkezpena eta abiatzea**

Saio honen helburua konfiantza-giroa sortzea da; elkar ezagutzea eta bakoitzaren motibazioak azaltzea. Saioen helburuak eta metodoa azaldu dira eta, gehienok elkar ezagutu arren, aurkezpenak egin dira. Noka zenbaterik eta nola erabiltzen zuten ikustea ere bazen helburua, eta gehienak ez dira noka aritu. Horretarako bi arrazoi egon dira: batetik, gehienek ez dutelako inoiz hika hitz egin eta, bestetik, hitz egin izan dutenek ere, konfiantza-giro bat sortu behar delako aurrena.

Aurkezpena egiteaz gain, eduki batzuk ere landu dira: hasteko, orainaldiko aditzak eta oinarritzko esaldi batzuk. Nire helburua izan da ikusaraztea uste dutena baino gehiago dakitela (toka badakite, behintzat gehienek entzun dute, eta hori har daiteke abiapuntu nokako aditzak sortzeko).

Saioaren bukaeran galdetegi bat betetzeko eskatu zaie, helburu hauekin: alde batetik, partehartzaileen abiapuntua zein den jakin nahi izan da, saioen ondoren norbere hikaren erabileran egon den aldea behatu ahal izateko. Hika ba ote dakiten (ulermena eta adierazpena), zenbat pertsonarekin aritzen diren, noka edo toka aritzen diren, zenbat erabiltzen duten egunean... galdetu zaie. Beste alde batetik, saioekiko beren helburuak eta espektatibak zein diren jaso nahi izan da. Galdetegia ikusteko jo 1. eranskinera.

- **2. saioa: orainaldiko aditzak eta nokaren galeraz hausnarketa**

Ondoren zerrendatutako edukiak landu dira 2. saioan:

1. Sarrera moduan, hikaren historia azaldu da, aurreko saioan galdetutakoari erantzunez.
2. Orainaldiko aditzen taulak azaldu dira eta paretan ikusgai jarri.
3. Taulen aditzekin ariketak egin dira, binaka. Taldean partekatu da gero.
4. Goizuetako bi ahizpek, beraien artean hika hitz egiten dutenek, elkarrizketa egin dute besteen aurrean, eredutarako.
5. Hausnarketa: zergatik galdu da noka Goizuetan? Zein aritzen da? (taldetan). Talde handian partekatu (hurrengo saioan galdetegi bidez bildu nituen iritziak, iritzi horietan sakontzeko).

- **3. saioa: hikaren erabilera egokia eta praktika**

Saio honetan hikaren erabileren egokitasunaz aritu gara eta, horretarako, tradizioan izan duen erabilera aztertu da. Tradizioan oso garbi dago noiz erabili izan den eta noiz ez; alegia, gaur egun zalantza sortzen duten testuinguruak aztertu dira. Zehazki, menpeko esaldietan, galderetan eta baldintzetan hikaren erabilera zein den eta zein izan behar lukeen, horretaz hausnartu da.

Hikaren erabileraz Euskaltzaindiak eta adituek esaten dutena azaldu da (Euskaltzaindia 2018, Ritxi Lizartza 2009: 82-99, Txillardeggi 1968: 127-136). Alegia, gaur egun badagoela joera hika sartzeko orain artean erabili ez diren testuinguruetan ere: galderetan, baldintzetan eta menpeko esaldietan. Gramatika kontu konplexuak alde batera utzi eta ahalik eta argien azaltzen saiatu gara, adibideak emanez:

- HIKA BAI: alokutiboko 2. pertsona singularrari (*hi*) zuzentzen garean, nahiz eta menpeko esaldia izan (etortzen bahaiz, esan diakela, ikusi dukelako...). Hauei deitzen zaie “hikako formak” (Lizartza 2009: 85).
- HIKA EZ: Galderetan eta baldintzazkoetan gaur egun erabili edo ez eztabaidatzekoa da, inguruaren arabera tradizio desberdina egon delako. Menpeko esaldien erabilera argia izan da, ordea: menpeko esaldietan ez da erabili izan. Adibide zehatzak ikusi dira: *-ela* (konpletibak); *-nean* (denborazkoak); *-lako*, *bait-* (kausazkoak); *-en* (erlatibozkoak); *ea* (zehargalderak)... Muga hau ezartzen zaie “alokutiboko adizkiak” deitutakoei (Lizartza 2009: 85).

Horretaz gain, 2. saioko ideietan sakondu da, partehartzaileei emakumeek hikaz duten erabileraren gainean galderak eginez galdetegi baten bidez (ikus 2. eranskina). Menpeko esaldietan ikasitakoa praktikan jartzeko eredu batzuk proposatu dira, aldi berean:

Zein emakume ezagutzen dituzue noka ari direnak Goizuetan? (orainaldiko adizkiak)

- Nik ezautzen **dinat/ttinat**...

Zergatik galdu dun hika eta, bereziki, noka? (menpeko esaldiak)

- Nik uste **dinat** galdu dela...
- Nik esanen **ninake** islatzen dula...

Gai hau ez da erraza ulertzen eta, gainera, testuinguru horietan alokutiboa erabiltzea oso ohikoa da Goizuetan: galderetan eta baldintzetan, behintzat, bai, eta baita menpekoetan ere. Horregatik, Leitzako irakasleei gai honekin laguntza emateko eskatua nien; 5. saioan etorriko dira gaia lantzerako.

- **4. saioa: lehenaldiko adizkia, hikaren zabalpenaz hausnarketa eta praktika kalean**

Saio honetan orainaldiko adizkietatik lehenaldikoetara egin dugu salto eta lehenaldiko adizkien taulak eta ariketak egin ditugu. Horretaz gain, Goizuetan hika zabaltzeko zein behar ikusten dituztenaren gainean egin dugu hausnarketa. Euskal Herrian dagoen materialaren adibide batzuk erakutsi eta horien gainean aritu gara, bakoitzaren alde onak eta txarrak ikusiz eta Goizuetarako egokienak zein liratekeen pentsatuz.

Egunarekin bukatzeko, pintxo-potea egin da ostegun berezi honetan, ostirala jai dela probestuz (azaroak 1). Pintxo-poterako esaldi konkretu batzuk lantzeko jokoa egin dugu: bingoa. Parte-hartzaileek beraien artean bilatu behar izan dituzte ezaugarri konkretuak dituzten partaideak. Adibidez, azaroko azokan postua jarri izan duenen bat, etorkizunean jartzeko asmoa zuenen bat, beti herrian bizitu izan dena, herritik kanpora urte batzuk bizitu izan dena, etab. Bingoa aurrena betetzen zuena izanzen zen garaile. Ez da askoz gehiago behar izan binaka edo taldetxotan noka erabiliz hizketan hasteko...

- **5. saioa: hikaren erabilera egokiaz (II) eta praktika**

Leitzan hika ikasteko ikastaroa egin zuten irakasleak etorri dira Goizuetara saio hau ematera; Fernando Oiartzun eta Ima Zestau, hain zuzen. Leitzako ikastaroa 2023-2024 ikasturtean izan zen, eta bertan ikasi nuen hika. Irakasleak Goizuetara etortzea gonbidatu nituen saioen plangintza osatzen ari nintzela, eta baita gonbidapena onartu ere.

Saioarekin hasteko, hika praktikatzeko eta elkar ezagutzeko hizketa-saioa egin dugu: alde batetik, aurkezpenak egin ditugu eta, bestetik, orain arteko saioetan egin duguna azaldu diegu leitzarrei.

Ondoren, leitzarren txanda izan da. “Noka ere toka” liburuan (Oiartzun, 2022) Leitzako adizkiak eta hango hiztunengandik ikasitakoa azaldu dute, teoria eta praktikaren bidez. Alde batetik, azalpenak eman dizkigu Oiartzunek, liburuetan irakurritakoa eta Leitzan ikusitako praktikak bat nola egiten duten azalduz. Zehazki, menpeko esaldien erabilera errealaz duen ezagutzaren berri eman du, Leitzan hiztun zaharrenengandik jaso baitzuen beren erabilera. Ondoren, bideo batean hiztun baten ahotan entzun ditugu adibide horiek, hizketa librean jasotakoak. Azkenik, Zestauk eguneroko esaldietan erabiltzeko adibide eta eredu batzuk eman ondoren, denak jarri gaituzte gure egunerokoan egiten ditugunak azaltzen, menpeko esaldi horien adibideak praktikara eramanez. Hara hemen adibide batzuk: *goizean jeiki naizenean, gosaldu egiten **dinat**; ondoren, euria ari badu, euritakoa hartzen **dinat**; ez badu ari...*

3. irudia: Leitzako Fernando Oiartzun eta Ima Zestaurekin saioa.

- **6. saioa: ikasitakoa praktikatu**

Azkenurreko saioan praktikari eskaini diogu denbora guztia. Ariketa hauek egin dira:

- *Sango dinat nola prestatu behar dunan* (errezeta bat elkarri kontatu). Hemen, orainaldiko aditz batzuekin batera, aginterako aditzak izan dira langai: *dun, ttun, dinat, (t)zan, (t)zin, emazin, bozin, pazin...*
- *Nik deskribatu, hik asmatu* (binaka, batakerbait deskribatu zenbait esalditan eta ahoz, ahalik eta gehien luzatuz; deskribapena amaitutakoan, bestea asmatzen saiatu, eta alderantziz. Goizuetako hitz berezien zerrenda bat eman zaie, hitzak eskura izan ditzaten (2011ko Xapo).
- *Konta zin norbetteri Goizuetako feria*

- **7. saioa: ikasitakoa praktikatu, balorazioa eta itxiera**

Hainbat gauza egin dira azken saioan, baina hau ere aurrekoaren ildotik joan da, praktikara bideratuz denbora gehiena: praktikatzeko ariketa batzuk egin dira.

Eta azken saioa izanik, saioei bukaera emateko, balorazio galdetegia bete ondoren, afaria egin dugu. Bereziki azpimarragarriak eta egokiak iruditzen zaizkit saio formalez gain egindako bi egoera informalago hauek (pintxo-potea eta afaria), noka aritzeko egoera informalago eta, beraz, errealitatetik gertuagokoa sortzearekin batera, espazio publikora atera garelako hika aritzera. Honela, gainerako herritarrek gure berri izan dute (badakite gurekin hika aritu daitezkeela) eta, gainera, gelatik kanpora atera gara; kalean ere noka. Gainera, partehartzaileek bereziki eskertu dituzte.

- **Saiotik saiora teoria eta ariketak**

Saiotetan egindakoaren azalpenarekin bukatzeko, saiotik saiora egindakoa azalduko dut. Bi asteko tarteak egon dira eta, giroa ez hozteko, saiotetan landutakoa praktikatzeko segitzeko ariketatxoak edo galderak bidali dit whatsapp taldearen bidez. Adizkien taulak, aurkezpenetako ppt-ak partekatzearekin batera, ariketa praktikoren bat bidali diet: ingurukoei saiotetan egin duguna azaltzea; whatsapp taldean beste norbaiti azaltzea asteburuan egingen duena, errezeta pentsatzea, gaixotuz gero erremedioren bat ematea, etab. Bereziki gustatu zaie tarte hau, kantak, bertsoak eta guzti egon dira!

Ondorengo taulak biltzen ditu saioetako eduki nagusiak:

SAIOAK	EDUKIAK
1. saioa Irailak 19	AURKEZPENA: Saioen helburuak eta metodoa. Elkar ezagutzea. PRAKTIKA: Orainaldiko aditzak, oinarritzko esaldi batzuk. 1. GALDETEGIA: Hitzunen hasierako ezagutza eta erabilera aztertzeko, inkesta pasa.
2. saioa Urriak 3	TEORIA ETA PRAKTIKA: Hikaren historia, orainaldiko aditzak eta elkarrizketa. HAUSNARKETAK: 1) Praktika onen bilketa: ze emakume ezagutzen dituzue? Zergatik haiek egiten dute noka? Zein ezaugarri dituzte? 2) Zergatik galdu da hika eta, bereziki, noka?
3. saioa Urriak 17	TEORIA ETA PRAKTIKA: Hikako eta alokutiboko formen erabilera egokiaz. HAUSNARKETAK: 2. GALDETEGIA
4. saioa Urriak 31	TEORIA ETA PRAKTIKA: lehenaldiko aditzak, erabilera kalean (pintxo-potea) HAUSNARKETAK: zein material Goizuetako hika zabaltzeko?
5. saioa Azaroak 14	TEORIA ETA PRAKTIKA: hikako eta alokutiboko formen erabilera egokiaz (II)
6. saioa Azaroak 28	PRAKTIKA
7. saioa Abenduak 12	PRAKTIKA BALORAZIO GALDETEGIA: Hitzunen erabilera aldea aztertzeko, inkesta pasa.

1. taula: noka-saioen eduki nagusiak.

5. EMAITZAK

Emaitzei dagokien atalak hiru zati ditu: alde batetik, nokaren erabileraren gainean jasotako emaitzak azaldu ditut, beraz, nokaren erabileraz arituko naiz; lehen atal hori ikerketaren 1. helburuarekin dago lotua. Beste alde batetik, Goizuetan hika-formak zabaltzeko bideak aztertu dira, 2. helburua betetzeko. Azkenik, nokaren erabileraren gainean noka-saioetako partehartzaileekin egindako hausnarketak izanen dira mintzagai; atal horrek ikerketaren 3. helburuari erantzuten dio. Emaitzen atal hau ikerketako hiru helburuen arabera antolatu da, beraz, eta horiei lotutako lehen emaitza da ikerketa-lan honi jarritako helburuak bete izana.

5.1. Partehartzaileek nokaren erabileran egin dituzten aldaketak

Noka-saioetarako taldea osatzea eta hiztunen erabilera behatzea zen lehen helburua, eta noka berreskuratzean interesa dutenekin taldea arrakastaz osatu da. Esan bezala, 20 emakume taldea osatu dugu, ikertzailearekin batera. Taldea sortzearen helburua beteta, partehartzaileen perfilaz hausnartu da: zergatik ez dira apuntatu gazteak? Eta gizonezkoak? Hor hutsune bat egon dela aipatu da, izan ere, mutilek ere noka ikastea behar dugu, haiekin hitz egin ahal izateko. Beste alde batetik, noka lantzeari begira, hausnartu da emakumez bakarrik osatutako taldeak erraztu egin duela ikasketa, noka-forman erabat zentratzea ekarri baitu egoerak.

Partehartzaileek nokaren erabileran egin duten aldaketa aztertzeko, saioen hasieran eta bukaeran galdetegi bana betetzeko eskatu zaie (1. eta 4. eranskinak). Hasierako galdetegian, besteak beste, partehartzaileei galdetu zaie ikastaroa egin aurretik zuten hikaren ezagutza eta erabilerari buruz, eta azkenekoan, saioen balorazioa egitearekin batera, beren erabileran egindako aldeaz galdetu zaie. Jarraian azalduko ditut nokaren erabileraren gaineko puntu nagusiak.

- **Partehartzaileek saioen bidez bultzada bat jaso dute; ezagutzan eta praktikan sakondu dute. Hika ez erabiltzetik saioetako kideekin hitz egitera pasa dira, gutxienez.**

Aurreneko eta azken galdetegiko erantzunak alderatuta, denek esan dute ezagutzan sakondu dutela, eta praktika pertsona gehiagorekin bideratu dutela, gutxienez, taldekideekin.

Partehartzaileen abiapuntua hauxe izan da: 19tik 9 lagunek esan dute ez dutela hitanorik erabiltzen. Beste 9 kidek “gutxi” edo “pixkot” erabiltzen dutela erantzun dute, eta bakarrak erantzun du egunerokoan erabiltzen duela. Erantzun horiei maiztasun zehatzagoa eman nahian, ehunekoaz galdetuta esandakoari erreparatuko diogu: gehienek % 0’1-1 arteko erabilera dutela esan dute, eta % 2 eta % 5eko erabilera egiten dutela dioten erantzun bana ere jaso da. Kontuan hartu behar da ezagutzari buruz galdetutakoan, bik bakarrik esan dutela nahikoa badakitela, adineko batek eta gazte batek. Zehatzago esateko, “Hiketako gaitasuna: zer esateko edo adierazteko gai haiz?” galderari honela esan diote: “ustez, nahikoa”. “Orainaldian, lehenaldian eta etorkizunean esaldi sinpleak eta erdi-modukoak egiteko moduan naiz orain”.

Azken galdetegian bildutako erantzunetatik ondorio garbia hauxe da: gutxienez, saioetako kideekin aldatu dute erabilera hikara. Horretaz gain, batzuk, erdia baino gehiago (19tik 11 lagun), beste pertsona batzuekin hasi dira hika hitz egiten: saioetatik kanpora 2-10 pertsona gehiagorekin, hain zuzen (batek aipatu du 10eko kopurua, besteek 2-3, 4-5 lagunekin aldatu dute erabilera). Normalean, lagunekin eta familiako kideekin aldatu dute erabilera. Erantzuleen arteko bik esan dute lanean ere aldatu dutela erregistroa, gazteen adin-tartekoek. Eta aldaketa hori modu estandarrean egin dute, emakumeekin noka eta gizonekin toka erabiliz.

- **Aldaketa egiteko beharrezkoak: norbere ezagutza lantzea eta solaskidea prest egotea**

Aldaketa egiteko garaian behar izan dutenari buruz galdetuta, askok norbere ezagutza-beharran jarri dute fokoa, adinekoek bereziki; eta beste askok solaskidearekin aurrez egin beharreko kontrastean. Izan ere, solaskidea prest egon behar da horretarako, aldeko jarrera erakutsi behar du. Aurrena, beraz, hizkeran eginen duten aldaketa horretaz hitz egitea beharrezko ikusi dute. Erantzun honetan argi ikusten da ideia honen garrantzia: "Pertsona konkretu horiek aldaketarako jarrera izateaz gain, elkarrekin aldaketarekiko elkarrizketak izan ditugu. Hala, kontzientzia handia dugula jakinda, errazagoa da bion helburua den hori lortzeko aldaketak egitea".

Beste partehartzaile honek ere ildo beretik erantzun du, norbere ezagutzan ere azpimarra eginez: "Alde batetik, erraza izandu dun herriko emakume askorekin hitz egiteko ateak ireki dizkidalako ikastaroak. Baina oraindik aditz-aukera mugatua daukiala sentitzen dinat eta horrek elkarrizketetan gutxi sakontzera edo orainaldian hitz egitera eramanean zeanen. Bestetik, hikaz hitz egin aurretik azalpen bat eman beharra zeukenen, bestela ondokoari raro itten zin".

- **Aurretik hika jakitea erabilerara erraz salto egiteko gako**

Erregistro-aldaketa gauzatzea erraza egin ote zaien galdetuta, denetariko erantzunak egon dira. Desberdintasuna nabaria da aurretik noka zerbait ezagutzen zutenen eta batere ezagutzen ez zutenen artean: zekitenek errazago egin dute aldaketa. Besteek aurrena ikasi behar izan dute, edo zekiten apurra finkatu, ongi barneratu. Eta horretarako praktika eta denbora behar da.

- **Taldearen laguntza eta bestearen konpromisoa ezinbestekoa**

Gutxi zekitenen artean, batzuk nabarmentzen dute elkarren artean errazagoa izan dela, "giro ona egon delako". Modu berean, beste partehartzaile honek ere: "Ez dinat sekula hitzein eta aldatzea zaila itten zian. Baina besteak nere antzera ikusitakoan animatzen hasi nun". Eta berriz ere solaskidearen inplikazio beharra agertu da: "Aldatzeko ez dun erraza izan. Ni saiatzen nun lagunen artetik hikaz, bainan beraiek, gehienak mutilak, ez diten jarraitzen elkarrizketa osoa (lehenengo esaldik bai)".

Besteen agentzia ere garrantzitsua da oso, beraz. Askok azpimarratu dute, goian esan bezala, bestearen prestutasuna behar dutela, partehartzaile honen erantzunean bezala: "Aldaketa egin dut beste kideak ere noka edo toka aritzeko prest daudelako, nahiz eta batzuetan zaila egiten zaigun". Baina kontuan hartzeko beste elementu garrantzitsua agertu zaigu hemen: norberarenaz gain, bestearen inplikazioa edo konpromisoa ere beharrezkoa da aldaketa egin ahal izateko.

- **Aldaketak egon dira erabileran, baina trabak eta ezinak ere bai**

Izan ere, erantzun positibo horiekin batera, negatiboagoak ere jaso dira:

- Saiotako taldekideez gaindi erabilera zabaltzeko zailtasuna. Goian aipatutako arrazoiengatik, askori gertatu zaie saiotako kideekin erregistroa erraz aldatzea, baina hortik kanpora horretarako testuingururik ez izatea.
- Aurretik bazekitenek ez dute aldaketa handirik nabaritu: lehen hitz egiten zuten adina pertsonekin aritzen dira. Taldeko bi lagun izan dira horiek; ezagutzan sakondu bai, baina ez dute erabileran aldaketarik izan, lehen bezainbeste lagunekin aritzen baitira.
- Aurrera jarraitzeko, zerbait gehiago behar lukete. Erantzun honetan askok esandakoa biltzen da: "Saio hauen bidez erraza izan dun, gure artean sortu baitinagu horretarako espazioa. Hemendik aurrera konpromiso hori mantentzea izango dun benetako lana eta ardura, gure ondorengoek ezagutuko baditen, behintzat".

Lehen helburu honi dagokionez, beraz, noka-saioetako partaideek erabileran hobekuntza izatea aurreikusi da eta emaitza hori izan da. Saioetan zenbat eta partehartze aktiboagoa eta jarraituagoa izan, emaitzak hobekuntza izatea aurreikusi da eta hor ertz desberdinak agertu dira: alde batetik, aurretik ezagutza zutenek errazago egin dute aldaketa, nahiz eta saio guztietara ez etorri. Nahikoa zuten beren ezagutza eta saio batzuetako azalpen eta euskarria, etxean edo ingurukoekin gehiago erabiltzera pasatzeko. Bestale, saioen aurretik erabilera handia zuen kide batek bere horretan mantendu du erabilera, nahiz eta saio guztietara etorri eta partehartze oso aktiboa izan. Bere kasuan, solaskide kopurua handitzea behar luke, saioetatik kanpora, bere erabilera igotzeko.

5.2. Goizuetan hika zabaltzeko bideak

Goizuetan hika zabaltzeko bidez hausnartzeko helburuarekin lotuta, galderak ondorengoak ziren: zein da modu egokiena Goizuetan hika zabaltzeko? Goizuetako formak zabaltzeko modurik egokienak aztertu dira, Euskal Herrian dagoen materiala eta esperientziak kontuan hartuz eta baliatuz: praktika-taldeak, taulak, txuletak, liburuxkak, liburuak...

Partehartzaileak ados egon dira praktika dela beraiek bereziki landu nahi dutena. Dena den, horretarako oinarri bat ere behar dutela ohartzen dira, askok ez baitakizkitez aditz-forma asko, oraindikoez aparte. Dagoeneko Goizuetako oinarritzko aditzekin osatutako “txuleta” egina dago, Oñatikoa eredu hartuta. Herriko Xapo aldizkariaren bidez egin zen zabalpena 2022an. Horretaz gain, Zubiri eta Perurenaren liburuan (1998: 146-155 bereziki hikako tratamenduz, baina liburuan zehar beste adizki-taula gehiago daude) bertako forma anitz bilduta daude. Ez dira errazak kontsultarako eta ikasteko, ordea.

Goizuetako aditz-formak zabaltzeko moduari buruz taldeari galdetuta, hau izan da erantzuna: liburu potolo batera ez dutela joko, eta taula askorekin jendeari atzera egiten ahal diola; kontua konplexua izatearen sentazioa agertu da taldean. Taula askok bilatzeko zailtasuna sor dezakeela ere aipatu da. Taula gutxi batzuk oinarritzko aditzekin izatea egoki ikusi da, nahiz eta jakin aditz guztiak ez direla egonen. Txuletari zabalpen handiagoa ematea ere erraza izanen litzateke, paperean inprimatuz edo whatsappera bidaliz.

Horretaz gain, “Appa hi!” aplikazioa ere atera da mahaigainera. Adinaren arabera erakargarritasun eta erabilera-maila desberdina egonen litzakeela uste dute partehartzaileek, baina bestalde, aplikazioa erraza bada erabiltzen, adin gehiago dutenek gehiago erabili dezakete denbora gehiago baitute. Goizuetako udaletxeari proposamena egina dio Badihardugu elkarteak “Appa hi!” Goizuetara egokitzeko; ea erantzuna baiezkota den eta herritarren gogoia praktikara eramateko tresna egoki hau lortzen dugun.

5.3. Nokaren erabileraren gaineko hausnarketak

Emaitzen atal honetan landuko dena ikerketako 3. helburuarekin dago lotua, alegia, *erabileraren gainean hausnartzea* helburuari dagokio hemen landuko dena. Izan ere, nokaren erabilera lantzearekin batera, hainbat gai landu dira partehartzaileekin nokaren galerarekin lotuta. Praktika onen gainean ere hausnartu da, izan ere, zailtasunak zailtasun, oraindik emakume batzuk erabiltzen dute. Partehartzaileei galdetu zaie ezagutzen dituzten emakumeei buruz: zein diren eta ea baduten ezaugarri berezirik noka egiten jarraitzeko. Galdera horietaz gain, lan honen 1. atalean aipatutako gaien inguruko galderak ere mahai-gaineratu dira.

Hausnarketak egiteko, esan bezala, hainbat metodo erabili dira; eztabaida-taldeak, behaketa zuzena eta galdetegiak (2. eta 3. galdetegiak, hain zuzen). Eztabaida-taldeen eta behaketa zuzenaren bidez saioetan iritzi nagusiak bildu dira, baina batzuetan sakontzeko ezintasuna nabaritu da. Gainera, hainbat gai berriak ziren beraientzat eta denbora behar izan dute hainbat gauzataz pentsatzeko. Horregatik, galdetegi idatziak ere erabili dira; erantzunean sakontzeko eta horretaz hausnartzeko denbora eman zaie honela. Hauek dira egindako galderak eta bildutako erantzunak:

1. Zergatik galdu da hika eta, bereziki, noka?

Hemen hainbat arrazoi agertu dira:

- **Elizak hika desegoki eta itsusi bezala agertzeko egin duen zabalpen-lana**

Partehartzaile batzuk azpimarra egin zuten gai honetan. Hortik ondorio gisa atera daiteke, hika erabiltzen zuenak, araua hausteko ausardia eta, beharbada, posizio soziala ere bazuela. Hori egiteko gaitasunaren aurrean oso arrazoi eta egoera ezberdinak egon daitezke: normatik kanpo bizitzea izan daiteke bat, alegia, gizartetik kanpo dagoenak errazago hautsiko ditu hango arauak, edo errazago biziko da arau haietatik at. Horretaz gain, kontrara, botere-harremanetan goian dagoenak menpekoei ere hika aritzeko “eskubidea” izan du, “azpikoak” “goikoari” egin ezin zion bitartean.

- **Arauak zorrotzagoak dira emakumeekin, emakumeak dena ongi egin beharra du**

Idea honekin adierazi nahi izan dute emakumeari esijentzia gehiago jartzen zaiola gauzak egiteko garaian; dena ongi egin behar du, baita hitz egin ere. Gizonak ere bai, baina errazago onartzen zaiola gizonezkoari edozer, zioten. “Nekatua zeok eta...”; edozein aitzakiak balio du gizonezkoak zerbait “gaizki” egiteko.

Aurreko puntuan esandakoarekin lotua dago hau: emakumea sozialki eta ekonomikoki botere gutxikoa izan den heinean, arau sozialari eutsi behar dio, onartua izanen bada. Legorburuk dioen bezala (Larrun 2019: 4): “Botere gabeak prestigioa daukanari heldzen dio, edo gaztelaniari edo kasu honetan zukari”.

2. galdetegian hikari buruzko arauen eta topikoen gainean galdetuta ere, taldekideen ustea izan da emakumezkoen estuago hartu izan zaiela araua bete beharra, oro har. Ondorengo puntuan sakonduko da ideia horretan.

- **Emakumearen feminitatea eta noka talkan**

“Neskak finak izateko ezin zitenan hika aritu. Neskei gehiago eragiten zitenan sailkatze horrek (gizonak libreago honetarako ere)”. Baieztapen honekin nahiko ados daudela erantzun dute partehartzaile gehienek noka-saioetan egindako galdetegian.

3. galdetegian egindako galdera baten erantzunetan, uste honekin lotura duen ideia aurkitu dut. Galdera hau egin nien: *Hire ustez jendeak ze iritzi du nokaz? Eta tokaz? Iritzia berdina dun?* Hara erantzunak, adin-multzoka, gazteetatik hasita (azken zazpiak dira helduen eta adinekoen multzokoak, 4 helduena, 3 adinekoena):

Askori entzun ditet nokak "itsuski" edo "zakar" sonatzen dula emakumeen ahotan, aldiz, toka gizonezkon arten normaltasunez hartzen ditzen. Nik eztiñat iritzi bera. Ez nuke esango zakartasun kontua denik biño jendek iritzi hori din.

Toka arrunt zabaldua zeon, ta noka emakume **edadetuk** beran arten itten ditzen.

Iritzia ez da berdina, nire ustez. Zenbait lagunek (neskak) beraiei hika ez egiteko esan izan didate, neskengan ez zaiela gustatzen, **zakarra** delako. Tokaren galerak nokarenak baino hauts gehiago harrotuko lituzkela uste dut.

Noka indartzen ari dun, apustu egiten ari gaitun. Orain artean toka izan dun lehenetsia.

Toka gizartean onartua dago, **noka berriz ez da ia entzuten**.

Noka erabiltzea ez dun hain ohikoa. Iritzia etzekinat berdina ote den baina **hobeto ikusia izan ziteken toka egitea**.

Toka oso zabaldua dago gazte ta helduetan. Noka egiten duena berriz, askotan **zakar** gisa edota **adinekoen arteko gauza** bezela ikusi daiteke.

Emakumen artean **zakarragoa** sumatzen dun agian. Gutxiago entzun dugulako edo?

Jende askok ez du ezagutzen noka eta toka. Ta bestetik **toka askoz ezagunagoa** da noka baino.

Toka normalizatuagoa zeon ta erabilera ez dun jendentzat arrotza. Noka **gutxio aittua** denez **arraroagoa** itten dun. Jenden iritzia **zakarroa** gelditzen dunela dun, ta bortitzoa, gutxio entzun dinaulako, pentsatzen dinat.

Hortaz bakarrik itz in dinat taldekokin.

Denetarik entzun dinat, **zakarra, errespeto falta...**

Ez. Jendek toka erraxago hitzeitten din. Noka gehio kostatzen ziun.

2. taula: nokaren gaineko iritziak.

- **Adinaren arabera, arauen eta topikoen pisua galduz doa**

Partehartzaileen erantzunetan ikusitako beste ideia bat da hau: 2. galdetegian hikari buruzko topiko batzuen gainean galdetuta, adinak joera bat markatzen du. Izan ere, gazteagoek gutxiago egiten dute bat ideia horiek. Ondorengoak dira hikaren galeraz galdetuta, galdetegian proposatutako erantzunak:

- Zaharragoei ezin zienagu hika egin. Beraz, hika erabiltzeko aukera gutxiago zeonan.
- Hika aritzea maila akademiko baxua izatekin lotua zeonan. Baserrikoa izatekin lotua zeonan.
- Bazeon mailakatze bat: erdara/euskara/hika; maila altuagoa ezkerrean dagoenak/zakarragoa, analfabetoagoa eskuinerago dagoenak.

Gazteagoek ideia horiekiko adierazten duten urruntasunak erraztu egiten du berriz ere noka erabiltzeko saltoa egitea.

2. Praktika onen bilketa: noka aritzen diren emakumez

Lehen hausnarketa mamitsuaren aldean, bigarren honetan aurrikusi baino zailtasun gehiago topatu dira. Ikusi den bezala, noka erabiltzen duen emakumea izatea ez da batere erraza izan, eta ondorioa da uste baino emakume nokadun gutxiago ezagutzen ditugula Goizuetan.

- **Noka aritzen diren emakumeen zerrenda uste baino murriztagoa**

Emakume gutxi batzuen izenak eman dira, 15 bat lagunena denera, eta askotan izenak errepikatu dira: emakume batzuk ezagunak dira noka aritzen direlako; ezaugarri deigarria da. Aldi berean, beste erabiltzaile batzuk oso ezkutukoak edo ezezagunak izan dira beraien erabileragatik, lagunak gurasoak izateagatik bakarrik dakigu noka erabiltzen dutela; hortik ateratzen dugu ez dela oso publikoa beraien erabilera. Bigarren multzo honetan askoz ere gehiago egonen direla badakigu, baina lan sakonagoa eskatuko luke.

Puntu honetan aztergai den hirugarren helburuari dagokionez, helburuan jartzen nuen “Goizuetan noka mantendu dute hitzun-taldeetan arreta jarri nahi zela”, pentsatuz taldetxoak izanen zirela noka mantentzen zutenak. Besteak beste, gutxienez bikote bat behar duzulako norbaitekin hika aritzeko. Ikusi duguna da adibide isolatuak aurkitu ditugula, alegia, hitzun bakarra, tartean norbaitekin hitz egiten duena eta, gehienez ere, bikoteak direla, eta ez talde handiagoak. Eta horiek nukleo familiarraren barrukoak bikoteak izan direla: “bi ahizpa” edota ama-alabak. Beraz, emaitzen artean aipatzekoa da beraien kopurua uste baino murriztagoa eta sakabanatuagoa dela.

- **Noka ari diren emakumeen ezaugarriak biltzea ere ez da erraza izan**

Beraz, emakume-zerrenda murrizta, baina batzuk eman ditugu. Horien ezaugarri bereizgarriez galdetuta, ez gara gai izan berehala emateko, ordea. Emaitza bat horixe izan da: uste baino zailagoa egin zaigu noka hitz egiten dutenen ezaugarriak zerrendatzea. Beharbada galdera alderantziz egin behar genuen; “zein ezaugarri ditu noka erabiltzen dituen emakumeak?” galdetu ordez, “zein ezaugarri ematen dizkio noka erabiltzeak emakume horri?”.

Partehartzaileei galdetuta, hurbiltasun eta konfiantzazko harremanarekin lotu dute denek noka: “Nere kasuan, hitz egiten ari naizen pertsonarekiko dudak konfiantza mota adierazten din hikak/nokak. Horregatik, ez zein denekin ateratzen. Xarma berezia din”.

Hari horri tiraka, emakumeek konfiantza-giroan, alegia, lagunekin egoteko izan dituzten aukerez galdetu behar da: horrelako giroa baimentzen duen egoerarik izan dute? Aisialdira eta lan-girora joaten gara berehala, argi ikusten da gizonen eta emakumeen artean egon den aldeaz. Horregatik, askotan familiako kideetara mugatu da erabilera, ahizpen arteko gehienbat. Izan ere, adinagatik, amari edo amonari ere ezin ziezaiokeen hika aritu eta. Beste ikerketa batzuetan topatutako egoera berbera da hau, “noketak, askoz ere bizitza makalago eta murriztagoa du, kasurik onenean, ahizpen artean” hitz egiten baita (Alberdi 1994: 987).

Hasieran gaia eztabaida-talde gisa planteatu zen, eta hor ideia gutxi atera ziren. Hala ere, bi saiotan gaia landu ondoren, ateratako ideiak laburtzen dira hemen:

- Inguruan emakume nokadunak izan behar dituzte, gainera, konfiantzazko harreman bat dutenak.
- Emakumearen historiagatik, ez da erraza izan horrelako inguruneak izatea; ezkontzean laguntasunezko harremanak desagertu dira. Gainera, emakumeak ez du taldeko lan-girorik edo aisirik izan, gure ingurunean behintzat. Salbuespen gisa aipatu izan dira elizataria eta auzolana. Elizataria ez da, ordea, taberna bezain informala, eta auzolana ez da eguneroko kontua.
- Beraz, ausaz bezala, inguruan konfiantzazko emakumeak izan dituen emakume “islatu” eta “sakabanatuen” zerrenda murriz bat baino ez dugu bildu ahal izan.

Ondoren, galdetegi bidez, erantzun gehiago bildu ahal izan dira. Eta hortik ondorengo emaitza: noka erabiltzea ausardia, errebeldia, ziurtasuna eta hanka sartzeko lotsa ez izatearekin lotu dute partehartzaile batzuk. Honelako erantzunak eman dituzte:

- Ausardia edo errebeldia puntu bat din nire ustez.
- Ausarta, besteek esango/pentsatuko dutenari beldurrik ez diona.
- Hanka sartzeko lotsarik ez duena edota jendeak esanen duenari garrantzi gehiegi ematen ez diona.
- Hanka sartzeko lotsik ez izatea.
- Emakume segurua ikusten dinat, konfiantzazkoa.
- Bere buruaren jabe dena.

Beste alde batetik, horrelako ezaugarriekin loturarik ikusten ez dutenak ere egon dira: “Hika erabiltzeak ez dakar ezaugarriak berarekin. Estereotipoetan erortzearen antzekoa iruditzen zait”.

Gehiago sakondu nahian, partehartzaileei ere galdetu zaie beraiek nokarekiko duten ikuspegiaz, beraiek ere noka erabiltzen duten emakumeak direnez gero. 3. galdetegian aukeratu ahal zituzten erantzunen artean, galdetegia erantzun zuten 14 partehartzaileek nokarekiko ikuspegi baikorra dute:²

- Ahizpatasuna indartzeko baliagarri ikusten dinat noka, emakume artean ere gozo eta informal hitz egiteko (10 erantzun)
- Nire adierazpidea osatzeko modu bezala ikusten dinat hika, lagunarteko hizkera informala osatzeko (8 erantzun)
- Emakumea ahalduntzeko baliagarri ikusten dinat hika, gizonekin modu informalean berdintasunen hitz egiteko (7 erantzun)³
- Espero den horretatik ateratzen dena, emakume librea (6 erantzun)
- Ahalduntzeko modu gisa ikusi dute. “Emakumearekiko esigentzia haundiagoa dun. Hika hitz egitean akatsak eginez gero, horretaz ohartzeko balio zean, eta inportantzia kentzen saiatzen nun” (6 erantzun)
- Pertsona ziurra (4 erantzun)
- Emakumeak bizitza publikoan leku gehiago hartzen dion heinen, hika gehiago erabiliko din (3 erantzun)

Ahalduntzearekin zerikusirik ez duela dioen iritzirik ere agertu da: “Hika egiteak ez duela pertsona ahalduntzen esango nuke. Ezagutza bat gehiago da, egunerokotasunean erabili nahi bada, erabili daitekeena. Erabiltzen ez duena ere izan daiteke emakume ahaldundua. Beharbada, hika erabiltzeak ez dakar berarekin, kontzientzia maila eta gizartearen egoera aztertzeke aukera ematen du”.

6. ONDORIOAK

Atal honetan ikerketa-proiektutik ateratako ondorio nagusiak laburbilduko ditut.

- **Partehartzaileen nokaren erabileran gorakada egon da noka-saioen ondorioz**

Puntu honetan, ideia nagusi hau ikusten dut: partehartzaileek beren ezagutzan eta praktikan sakondu duten heinean, beren erabileran gorakada izan dute. Hika ez erabiltzetik, gutxienez, saioetako kideekin erabiltzera pasa dira.

Horretaz gain, ikerketan nabarmendu da aldaketa egiteko bi alde daudela: norbera eta solaskidea. Norberak nahikoa ezagutza izateaz gain, parekoak ere izan behar du eta, gainera, aritzeko prest egon behar du. Aurretik beraien artean aldaketa horretaz hitz egitea funtsezko elementutzat jo dute partehartzaile askok. Biek aldaketarekiko konpromisoa hartzea ezinbestekotzat ikusten dut aldaketak luzaroan iraun ahal izateko.

² Galdetegia internet bidez betetzekoa zen, eta adinaren arabera alde egon da erantzuleen artean: gazte guztiek erantzun dute, baina helduen artean 4k (5etik) eta adinekoen artean 3k (8tik) eman dute erantzuna.

³ Gero, kurioski, jende gutxi aipatu du ahaldundua sentitu dela balorazio-galdetegian.

- **Aurretik noka ezagutzea funtsezkoa hurrengo pausora joateko: ezagutzatik erabilerara**

Txepetxek esan zuen bezala, motibazioa-ezagutza-erabilera hirukoa kontuan hartzekoa da hizkuntza-erabileraz ari garenean. Nahikoa motibazio behar da ezagutzarako saltoa egiteko, eta nahikoa ezagutza hizkuntza-erabilera aldatzeko. Nokaren kasuan ere antzera gertatzen da.

Partehartzaileen artean nokaren ezagutza-maila desberdineko kideak izan ditugu: batzuk saioretara etorri aurretik bazuten nahikoa ezagutza, eta beste batzuk gutxiago edo batere ez. Ezagutza gutxi edo batere ez zuten artean, zaila izan da noka-saietatik kanpora hedatzea erabilera berria; noka-formak dagoeneko ezagutzen zituztenek, ordea, salto hori errazago egin dute eta jende gehiagorekin hitz egiten hasteko bultzada eman diete noka-saiok. Azken horien kasuan, noka-saiok “zubi-espazio” gisa funtzionatu dutela esan daiteke. Izan ere, zubi-espazioetan, ikaskuntza berriak ahalbidetzen dira, “sozializazio berriak” bizitzen dira, diskurtso eta praktika alternatiboak sortzen dira eta horiek pertsonen “boterea” ematen diete, hau da, zubi-espazioan ikasitakoak eta bizi izandako eraldaketak ahaldu egiten ditu hiztunak, eta aldaketa horiek beste espazio batzuetara eramateko gai bihurtzen dira (Amorrortu eta beste 2021: 14).

- **Taldetasunak garrantzi handia du nokarako mudantza egiteko. Espazio seguruen eta babesguneen beharra**

Balorazio-galdetegiaren erantzunen artean, askotan nabarmendu da taldeko giroak eta konfiantzak sortu duela noka praktikatu ahal izateko egokiera. Puntu horrek duen garrantzia ulertzeko, baliagarri egin zait Amorrortu eta bestek euskararako hizkuntza-mudantza egiteko unerako emandako azalpena, “espazio seguruari” garrantzia emanez (2021: 13):

Euskararen aktibazioa eta eraldaketa ahalbidetzen duten espazioetan jarri nahi dugu arreta, espazioaren kontzeptuak, hiztunaren hautu eta erantzukizun indibidualetan argia ipini ordez, talde-hautu eta erantzukizunetan ipintzea ahalbidetzen digulako. Hiztunek gizarte-harremanak espazio jakinetan dituzte, espazio jakinetan sentitzen dira seguru, ala ez, eta espazio jakinetan izan ditzakete sozializazio berriak eta euren hizkuntza-praktiketan aurrerapausoak eman; gainera, subjektibotasunean, hau da, hiztun bezala sentitzen diren eran, aldaketak izan ditzakete eta horrek euren hizkuntza-portaeran eragin. Zentzu horretan, espazioak berebiziko garrantzia dauka mudantza-prozesuetan.

Osatu den taldea espazio seguru edo babesgune gisa identifikatu dugu taldekideok hasieratik, hainbat erantzunetan agertu den bezala. Babesgune edo espazio segurua honela azaltzen dute autore horiek (2021: 13-14):

Mudantza-prozesuen berri ematen duten hiztun berriek askotan “espazio seguru” edo “babesguneei” buruz hitz egiten dute. Berezi hizkuntza gutxituen testuinguruan babesguneak honela ulertu dira: gizarte-espazioak non hizkuntza gutxitua erabili nahi dutenek horrela egin dezaketean, hori egitea “normala” eta espero daitekeena dela ontzat ematen delako.

Zentzu horretan, emakumez bakarrik osatutako taldea izateak erraztu duela noka ikasi eta erabiltzea esango nuke: alde batetik, ikasi beharreko formak erdira jaitsi dira, nokakoak bakarrik zirelako jomuga (eta ez tokakoak); beste alde batetik, emakume-talde izanda, babesgunea izatea errazago identifikatu dute taldekide batzuek. Dagoeneko nahiko talde heterogeneoa zen adinari dagokionez eta beste aldagai bat ez gehitzeak “taldeago” egin gaitu: emakume-taldea. Ikerketaren planteamendua egitean ez genuen mugatu emakume-taldea izanen zela, baina intuitiboki emakumez osatua izateak praktika erraztuko zigula aurreikusi nuen.

Espazio segurua ez da bakarrik hizkuntza-aldaera berria erabil dezakezun lekua, baizik eta hizkuntza-zuzentasun aldetiko arauak ere erlaxatu daitezkeen espazioa ere bada (Amorrortu eta beste 2015: 14). Eta horretaz gain, “norberaren burua, eguneroko bizitzan testuinguru konplexuagoetan aurkeztu aurretik, modu ezberdinean aurkezteko (edo aurkezten saiatzeko) espazio egokia ere bada:

babesgunea den espazioak mudantza prozesua egiten laguntzen du eta legitimatzailea izan daiteke, berez. Hitzun berriak bere eraldaketa-prozesuan aurrerapausoak egiten baditu, espazio honetatik bizitzaren beste espazio batzuetara mugitzeko aukera gehiago izango ditu". Gure ikerketan, esan bezala, partehartzaile batzuk lortu dute noka-saioetatik kanpo hika erabiltzea.

- **Emakumeak historian zehar izan duen lekuak eragina du oraingo hizkuntza-praktiketan**

Idea honekin lotuta, hainbat arrazoi agertu dira ikerketan zehar: elizaren eragina, emakumeekin arauak zorrotzagoak izatea... Horrek zerikusia du emakumeak izan duen botere faltarekin eta, ondorioz, ezarritako arauei aurre egiteko zailtasunekin. Hizkuntza-aldakortasuna aztertzen duten autoreek landu izan dute gai hau, ikusita emakumeek gizonezkoek baino lehenago aldatu ohi dutela hizkera prestigiozko aldaeretara (Lujanbio 2016: 25-28). Mendebaldeko literatura bariazionistan antzeman izan da hizkuntzaren arauak eta estatusak gehiago eragiten dietela emakumei, eta hizkuntza emakumeek beren autoritatea eta gizarte-posizioa baieztatzeko bitartekotzat hartzen dutela esan izan da.

Era berean, puntu hau lotua dago espazioaren irudikapenarekin. Espazioaz ari garenean, kontuan hartu behar da espazioa, fisikoaz gain, sinbolikoa eta soziala ere badela eta horrek garrantzia handia duela espazio horretarako espero ditugun erabilerei dagokienez. Adibidez, taldekideek aipatu dute ez dela berdina noka-saioetarako aukeratutako aretoan aritzea edo, tabernara irten ginenean bezala, kanpoan aritzea. Ikusgarritasuna irabazi zuen gure saioak tabernara atera ginenean: "hola badakite guk ere badakiula hika eta gurekin hastera animatu littezke". Horretaz gain, espazioaren berregituratze sinbolikoan eragina izan duela horrek ere azpimarratuko nuke; taberna bera emakumeena ere badela nahikoa barneratua dugun honetan, tabernan ere hika aritu gaitezkeela ikusi genuen praktika horren bidez. Ideia hori azaltzen dute Amorrortu eta bestek ere (2015: 15):

Espazioa produktu sozial bat da, eta prozesu historiko baten emaitza. Prozesu horretan, espazio jakin batean objektiboki gertatzen diren praktika espazialei, haren inguruan sortzen diren irudikapen sinbolikoei edo sortzen duen iruditeria sozialari buruzko gaiak nahasten dira. Horrela, espazioa ez dute osatzen bakarrik testuinguru soziolinguistikoari dagozkion elementuek, esate baterako, euskaldun kopuruak, edo erabilera ehunekoak; badaude beste elementu batzuk ideologiek, hizkuntza-balioekin eta arau sozialekin zerikusia dutenak, eta askotan aurreiritzi moduan funtzionatzen eta erabilera eragozten dutenak, adibidez, gazteen artean Bilbon euskaraz hitz egitea frikia dela pentsatzea. Espazio sinboliko eta sozial hori zelan osatzen den garrantzitsua da hiztunen hizkuntza-praktikak hobeto ulertzeko eta mudantza-prozesuetan gazteek izan ditzaketen zailtasun eta oztopoak aurreikusteko.

Zentzu honetan, hausnartu behar genuke zein iruditegi edo aurreiritzi ditugun emakume batek noka egiten duenean: frikia da? Arraroa? Ausarta? Eta hori guztia lotuta dago ondorengo puntuarekin:

- **Emakumearen feminitatea eta noka talkan**

Partehartzaileek nokaren gainean dagoen imaginarioa bildu dute ikerketan zehar: noka aritzea itsuski dela, zakarra. Adineko emakumeek erabiltzen dute bakarrik eta, tokaren aldean, okerrago dago ikusia eta, ondorioz, ezezagunagoa da (jo 1. taulara adibide gehiagotarako).

- **Noka ari diren emakumeen zerrenda motza**

Goian esandako guztiaren ondorioz, uste baino motzagoa izan da egunerokoan Goizuetan noka erabiltzen duten emakumeen zerrenda. Eta ez da erraza izan noka aritzen diren emakumeen ezaugarriak biltzea ere. Hasiara batean, behintzat, zaila egin zaie partehartzaileei noka erabiltzaileak ezaugarri zehatz batzuekin identifikatzea. Seguru asko, denetarik dago eta ezin gara estereotipoetan erori, erantzule batek esan bezala.

- **Hikarekiko ikuspegia lehen baino baikorragoa da emakumeen artean. Gizonezkoen artean?**

Historiaren karga hori hor dugu, eta gaur egunera ere iristen zaizkigu hango oihartzunak. Emakumearekiko esijentzia eta gizonarekikoa ez da berdina bizitzako hainbat arlotan. Hala ere, nokarekiko ikuspegia aldatuz doala ikusi da ikerketan; bai partehartzaile gazteagoengan hikarekiko estereotipoen pisua arinduz doalako, eta baita, beraien kasuan bederen, nokarekiko duten ikuspegia baikorra delako. Orokorrean, gaur egun hori dela joera esanen nuke.

Ikerketa honetatik kanpora gelditu da gizonezkoek nokarekiko gaur egun duten ikuspegia zein den, baina argi dago haien papera ere oso garrantzitsua dela nokaren etorkizunarentzat.

- **Hika euskara informala da, eta aisiarekin lotuta dago, baina hasteko, aisialdian tartea hartu behar da**

Ikerketaren abiapuntuan aurrikusi genuen noka praktikatzek eman dezakeela halako askatasun-sentsazioa, euskara informala praktikatzen dugun heinean, euskararekiko falta zitzaigun zati hori osatuta. Ikerketa aurrera joan den heinean, konturatu gara bi ikuspegitatik begiratu daitekeela kontu hori: alde batetik, gaur egun noka aritzeko, aurrena ikasi egin behar dugu emakume gehienok (baita gizonek ere). Beraz, gure aisialdiko denbora bat eskaini behar diogu honetan aritu ahal izateko.

Bestetik, partehartzaileen balorazioetan jaso da oso gustura egon direla saioetan, batez ere taldean eroso sentitu direlako. Beraz, aisialdian nokari tarte bat eginda, emakumeek euren artean "ongi pasatu" dute, "gustura" egon dira eta "partaide" sentitu dira. Kontuan hartzekoa iruditzen zait puntu hau: egiten den esfortzua eta jasotzen dena kontuan hartuta, zenbat lagun egonen da noka ikasteko pausoa emateko prest?

- **Euskararen erabileran eragitea helburu duten egitasmoekin antzekotasunak daude noka bultzatzean ere**

Euskararen eta hikaren erabilera bultzatzeak erronka eta bide-orri antzekoak ditu batzuetan, eta gainera, modu egokian bat egiten ari garela azkenaldian esanen nuke, adibidez, Euskaraldian. Aurten eginen den azken edizioan, Hikaldia bere baitan kokatu du, hika erabiltzeari bultzada emateko.

Bilboko gazte euskaldunekin egindako ikerketan ere, antzekotasunak daude. Beren errealitatea deskribatzean, gazte horiek euskara erabiltzeko dituzten zailtasunak noka praktikatu nahi dutenen antzekoak direla ikusten da. Alegia, Bilbon euskaraz aritu nahi duen euskaldunak noka Goizuetan aritu nahi duenaren antzeko egoera dauka; solaskiderik ez: "gazteek eurek adierazi zuten Bilbo moduko hiri nahikoa erdaldunetan gazte hiztun berriek zailtasun handiak dituztela egunerokoan euskara erabiltzeko eta euskararen aldeko mudantza egiteko (...). Baina euskararen hiztun berriez gain, Bilbon familian euskara ikasten dutenek ere sarri antzeko oztopoak aurkitzen dituzte, baita, ezberdintasunak ezberdintasun, testuinguru oso euskaldunetik Bilbora datozen gazteek ere" (Amorrortu, Goirigolzarri, Ortega 2021: 12).

Beste parekotasun bat ere badago euskararen hiztun berrien eta hika hasi nahi dutenen artean; aldaketa egiteko une erabakigarriak. Euskararen hiztun berrien kasuan, hizkuntza honen alde egiteko momentu erabakigarriak hauek dira (Ortega eta beste 2021: 13): "1) testuinguru oso euskaldun batera bizitzen joatea, 2) bikote batekin hasterakoan, 3) guraso bihurtzerakoan, 4) sare berrietan edo jarduera berrietan sartzerakoan, eta 5) kontzientzia hartzean. Derrigorrezko hezkuntzako ikastetxea aldatzea eta unibertsitatean hastea ere mudantzarako aukera bezala agertu ziren". Hika erabiltzeko saltoa egiteko ere aintzat hartzeko moduko momentuak iruditzen zaizkit horiek. Gure ikerketan 3. eta 5. momentuen pisua agertu da nabarien; guraso bihurtzea eta kontzientzia hartzea, alegia. Izan ere, ama batek baino gehiagok aipatu du ondorengoei hika transmititzeko nahia, hori egin ezean, galduko

dela azpimarratuz. Oro har, nokaren galerarekiko eta “orain ala inoiz ez” izatearen kontzientzia nabarmena izan da taldekideen artean.

- **Aurrera jarraitzeko, zerbait gehiago behar dute partehartzaileek**

Jarraitzeko euskarriak, taldea... zerbait aurrera egin ahal izateko. Hor dugu “Appa hi” aplikazioa, edo oinarritzko aditz-taulekin liburuxka bat egiteko ideia. Dagoeneko aditz-taula oinarritzkoekin egindako txuleta ere hor dago, beste euskarri batzuetan zabaltzeko aukera ematen duena (sare-sozialetan, paperean baina solte, Xapo aldizkaritik aterata...). Euskaraldiarekin batera hika praktikatzeko deia eta aukera ere izanen dugu maiatzean. Jarraikortasuna eta praktika eskaintzen duen zerbait beharko litzatekeela esanen nuke, ordea; mintzapraktika egiteko talde bat, adibidez.

Horretaz gain, hurrengo puntuan proposatzen den bidetik zerbait egitea interesgarria litzateke: herri askotan egin diren esperientziak bateratu eta irakasteko eredu bat sortzea, beste herrietan horrelako saioak martxan jartzea errazteko.

- **Aurrera begira, esperientziaren sistematizazioa egitea interesgarri**

Aurrera begira, Goikoetxea eta bestek erabilitako metodologia erabiltzea interesgarri ikusten dut: esperientziaren sistematizazioa egitea, alegia. Honetan datza metodologia hori (Goikoetxea eta beste 2015: 69-70): “Esperientzia bat edo batzuen interpretazio kritikoa dugu sistematizazioa, zeinak berauen ordenamendu eta berreraikitzearen bitartez, bizitutako prozesua aurkitu edo azaltzen duen, baita prozesuan eragin duten faktoreak ere, zein, nola eta zergatik erlazionatu diren horrela elkarren artean”. Sistematizazioak ezaugarri hauek ditu:

- **Prozesua:** prozesu bat aurrera eramanez ahal izateko aldeztasunetik ibilbide bat aurreikusita edukitzearen beharra dakar sistematizazioak.
- **Parte-hartzailea:** jarduera parte-hartzailea proposatzen duen metodoa dugu sistematizazioa definizioz. Honek zera dakar, parte-hartzaileen arteko konfiantzan oinarritutako lan eremua sortzea ezinbestekoa dela, non iritziak komunean jarri, konparatu eta eztabaidatzea posiblea den.
- **Ordenatzea:** sistematizazioak organizazio lan bat dakar derrigorrez, esperientziaren ekintzak eta ezagutzaren orden logiko bati jarraituz. Esperientzia horren inguruan interpretazio kritikoa bat aurrera eramatea ahalbidetu dezan antolakuntza, hain zuzen.
- **Oroimen historikoa:** sistematizazioa aurrera eramateak esperientziaren historia berreskuratu eta beronen oroimena mantentzen laguntzen du.
- **Analisis eta interpretazioa:** hona hemen sistematizazio guztien elementu oinarritzkoa. Behin oroimen historikoa berreskuratu eta ordenatu den, beronen interpretazioa beharrezkoa suertatzen da esperientzia objektibatu ahal izateko eta honela ikasketak atera ahal izateko.
- **Ikasketa eta ezaguera berriak:** esperientzien sistematizazioa aurrera eramateak dakarren onura nagusia ikasketa eta ezaguera berriak sortzea da. Lortutako ezaguera hori eskarmentu praktikotik ateratzen da, eta ondorioz ikasketa prozesu horren erabilgarritasuna handiagoa ere bada.
- **Eman eta zabandu:** ezaguerak lortzeko prozesu gehienetan gertatzen den bezalaxe, sistematizaturiko esperientziaren esparru berean jarduten diren gainontzeko kideekin konpartitu ahal izatea erabilgarria da oso.

Esperientzia hori sistematizatzaren ondorioak hauek izan dira (Goikoetxea eta beste 2015: 157): parte hartu duten kideek egindakoa bereganatzea eta taldekide guztiak “ahalmentzen”, “boteretzen” laguntzea; izandako praktika ongi jasotzea eta hobetzeko ezagutza sortzea; eta proposamen eta praktika berriak sortzeko jarraibideak lortzea.

Hemen aurkeztu den ikerketan ere ondorio horiek bete dira hein batean, eta beste herri batzuetan erabili daitekeen esperientzia gauzatu da.

7. BIBLIOGRAFIA

- Ahotsak.eus (2019). *Ingo xonau! Oñatin noka berreskuratu eta hitanoa biziberritzeko proiektua*. <https://ahotsak.eus/egitasmoak/ingo-xonau/>
- Alberdi, Xabier (1994). "Hitanoa non eta nork erabiltzen duen". *Euskera: Euskaltzaindiaren lan eta agiriak* 39(3): 983-993.
- Amorrortu, Estibaliz; Jone Goirigolzarri eta Ane Ortega (2021). "Ekintza-ikerketaren partehartzailea euskararen hiztun aktibo bihurtzeko babesgune eta zubi-espazio". *BAT Soziolinguistika Aldizkaria*, 120 (3): 11-2. <file:///C:/Users/vcplubeo/Downloads/Esti-Amorrortu-eta%20beste.%20Bat%20120-Ikerketa-ekintza%20partehartzailea.pdf>
- Bereziartua, Garbiñe eta Beñat Muguruza (2018). "Erabileraren gakoak egoera informaletan eta gazteen artean. Hitanoa Azpeitiko gazteen artean". *Hermes* 60: 24-28.
- Bereziartua, Garbiñe eta Beñat Muguruza (2019). "Euskal hiztun natiboak, ez-natiboak eta hitanoa". <https://www.culturainavarra.es/uploads/files/fontes50urte.08.pdf>
- Colmenares, Ana Mercedes (2012). "Investigación-acción participativa: una metodología integradora del conocimiento y la acción". *Voces y Silencios: Revista Latinoamericana de Educación*, 3 (1): 102-115.
- EquiLing. Kontzientzia linguistikoa eta hiztunen agentzia: berdintasun soziolinguistikorako ekintza-ikerketak. <https://www.equiling.eu/eu/euskadi>
- Euskaltzaindia (2018). *Euskara batuaren eskuliburua* (Aditz alokutiboa, 520-525. orriak). https://www.euskaltzaindia.eus/index.php?option=com_ebe&view=bilaketa&Itemid=1161&task=bilaketa&lang=eu&id=100
- Euskaltzaindia (1994). 14. Araua. Adizki alokutiboak (hikako moldeak). https://www.euskaltzaindia.eus/dok/arauak/Araua_0014.pdf
- Goikoetxea, Nekane (zuz.), J. Inazio Marko, Maite Álvarez, Rober Gutierrez, Imanol Miner, Pablo Suberbiola, Izaro Ugalde (2015). *Eralan ikerketa-proiektua 3. Euskararen erabilera lan-munduan*. Soziolinguistika Klusterra: Andoain.
- Hernández García, Jone M. (2010). "Hizkuntzak aztergai: ikerketa-metodoetara oinarritako hurbilpena". In Zarraga, Arkaitz eta beste. *Soziolinguistika eskuliburua*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritzak; Soziolinguistika Klusterra.
- Iantzi, Maider (2023ko uztailak 1). Nola gurutzatzen dira hitanoa eta generoa arnaguneetan? *Naiz*. <https://www.naiz.eus>
- Jaunarena, Ana (2024). *Nokaren hingatzea Ortzaizen* (Master Amaierako Lana). Université Bordeaux Montaigne eta UPV/EHU.
- Larrun 239 (2019). *Nokaren galera. Sexismoak gutxietsitakoa feminismoak suspertu al dezake?* [liburuxka]. 2019: Onintza Irureta.

- Juaristi Larrinaga, Patxi (2003). *Gizarte ikerketarako teknikak. Teoria eta adibideak*. Bilbo: Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua.
- Legorburu, Onintza (2018). "Genero rolek hitanoaren erabileran izan duten eragina: Antzuolako herritarren diskurtso eta praktikak". *BAT Soziolinguistika Aldizkaria* 109: 111-138. [Hemen artikulua](#)
- _____ (2021). "Ética transversal: la revitalización lingüística y el empoderamiento de las mujeres". HIBIL-Herri Indigenen Hizkuntzen Biziberritze Estrategiak Indartzeko Lankidetzaren Sarea. Garabide elkarte [bideoa] [HIBIL-1.4.Lengua y género-Onintza Legorburu](#)
- Lizartza, Ritxi (2009). *Hitanoa. Mintza hadi, lagun! Hika egiten ikasteko eskuliburua*. Donostia: Mara Mara Taldearen Hizkuntza Zerbitzuak, L.G.
- Lujanbio, Oihana (2016). *Hizkuntza-aldakortasuna euskaran. Nafarroa ipar-mendebaldeko bi udalerritan egindako azterketa*. Doktore-tesia. https://addi.ehu.es/bitstream/handle/10810/19581/TESIS_LUJANBIO_BEGIRISTAIN_OIHANA.pdf?sequence=1
- Oiartzun, Fernando (2022). *Hika eta toka. Noka ere toka!* Leitza: Altzadi.
- Saralegi, Joana (2021). *Aizan, neska! Iñen al diñu hiketan? Leitzako hikaren erabileraren inguruko azterketa*. Hiznet-eko Sakontze Egitasmoa, ikerketa argitaragabea.
- Txillardegi, Jose Luis Alvarez Enparantza (1968). "Hika eta zuka-ko aditz-joko edo konjugazioaz". *Euskera*: 127-136.
- Goizuetako Euskaraldiko lantaldea, Zirhikatu (2022). Hikako forma mantentzeko saiora deia [bideoa]: <https://erran.eus/leitzaldea/1667473526175-hikako-forma-mantentzeko-hitzordua-antolatu-dute-goizuetan-ostiral-honetan>
- Zubiri, Juan Joxe eta Patziku Perurena (1998). *Goizuetako eta Aranoko hizkerak*. Iruñea: Nafarroako Gobernuak; Goizuetako eta Aranoko Udalak.

1. ERANSKINA: 1. galdetegia (Diagnosia)

NOKA saioak: aldez aurreko ezagutzak eta norberaren helburuak

Galdetegi honetako erantzunak zehaztu ahalik eta gehiena. Hona galderak **hiketan** (pixkanaka hasteko...):

- Ikastaroan izena emateko arrazoi nagusia?

- Ikastaroarekin lortu nahia? Aurreikuspenak.

- Hiketan aritzen al haiz?
 - Norekin?
 - Non? Etxean, lagunartean, auzoan, lanean?

- Zenbat pertsonarekin aritzen haiz? Noka edo toka?

- %ekotan jarrita, egunean zenbatean erabiltzen dun noka? Eta toka? % 0? % 25?...

- Noiztik aritzen haiz? (Esan hire adina ere)

- Hiketako gaitasuna: zer esateko edo adierazteko gai haiz? Besteei ulertzeko?

- Goizuetako hiketako mintzoarekin zein harreman edo hurbiltasun-maila dun? Beste euskararen batean aritzen haiz? Batuan?

- Hiketan ikasteko ikastarorik egin al dun inoiz?

- Aurrera begira, zein aukera edo aurreikuspen erregistro hori erabiltzeko?

- Hire hizketako ohiturak egokitzeko, aldaketaren bat egiteko prest?

- Besterik aipatu nahi?

2. ERANSKINA: 2. galdetegia (Hikaren erabilera)

ESALDI HOIKIN ADOS AL YO?

1. Zaharragoei ezin **zienagu** hika egin. Beraz, hika erabiltzeko aukera gutxiago **zeonan**.
Oso ados neon Nahiko ados neon Eneon bate ados Etzakinat ze esan
2. Hika aritzea maila akademiko baxua izatekin lotua zeonan. Baserrikoa izatekin lotua zeonan.
Oso ados nagon Nahiko ados neon Eneon bate ados Etzakinat ze esan
3. **Bazeonan** mailakatze bat:
 - Erdara / euskara / hika
 - Maila altuagoa ezkerrean dagoenak / zakarragoa, analfabetoagoa eskuinerago dagoenakOso ados neon Nahiko ados neon Eneon bate ados Etzakinat ze esan
4. Hika aritzea baserrikoa izatekin lotua **zeonan**.
Oso ados neon Nahiko ados neon Eneon bate ados Etzakinat ze esan
5. Neskak finak izateko ezin **zitenan** hika aritu. Neskei gehiago eragiten **zitenan** sailkatze horrek (gizonak libreago honetarako ere).
Oso ados neon Nahiko ados neon Eneon bate ados Etzakinat ze esan

NOKA ARITZEN DIAN EMAKUMEK

Ordun, nola **dun** posible emakume horiek noka aritzea? Zergatik ez **diten** hainbeste eragiten kontu horiek?

Ziurtasun gehiago **diten**?

Baserririk **ttun** eta ez **zeten** kontu horiek hainbeste eragiten (nolabait, “kanpoago” bizi dialako)?

Baditen ezaugarri bereziren bat??

Idatzi zerrenda bat noka hitz egiten **diten** pertsonana:

3. ERANSKINA: 3. galdetegia (Nokaren erabilera)

Intuizioak kontrastatzen

Adina:

- 26-40
- 41-55
- 55 urtetik goiti

Ikasketak:

- Lehen Hezkuntza
- Bigarren Hezkuntza
- Lanbide Heziketa
- Unibertsitatea
- Beste zerbeit: _____

Eman iritzia lasai!

1. Ze ezberdintasun ikusten dun hika eta zukaren artean? Zer eman lezake hikak, zukak ematen ez duena? _____

2. Hire ustez jendeak ze iritzi du nokaz? Eta tokaz? Iritzia berdina dun? _____

3. Zein ezaugarri ttin noka aritzen den emakumeak? Aukera zan hiretzat egokiena.

- Lotsatia
- Lotsagabea
- Ez din horrekin zerikusirik
- Beste erantzun bat: _____

4. Zein ezaugarri ttin noka aritzen den emakumeak? Aukera zan hiretzat egokiena.

- Ziurtasunik gabea
- Pertsona ziurra
- Ez din horrekin zerikusirik
- Beste erantzun bat: _____

5. Zein ezaugarri ttin noka aritzen den emakumeak? Aukera zan hiretzat egokiena.

- Bere buruaren jabe dena (ekonomikoki)
- Ekonomikoki pobrea dena
- Ez din horrekin zerikusirik
- Beste erantzun bat: _____

6. Zein ezaugarri ttin noka aritzen den emakumeak? Aukera zan hiretzat egokiena.

- Espero den horretatik ateratzen dena, emakume librea.
- Ez din horrekin zerikusirik
- Beste erantzun bat: _____

7. Zein ezaugarri ttin noka aritzen den emakumeak? Aukera zan hiretzat egokiena.

- Erdigunetik kanpora bizi dun, baserrian. Edo han jaio eta bizi izandakoa dun.
- Herri erdian jaio eta bizi izan dun.
- Bizi den lekuarekin ez din zerikusirik.
- Beste erantzun bat: _____

8. Zein ezaugarri ttin noka aritzen den emakumeak? Aukera zan hiretzat egokiena.

- Fina
- Zakarra
- Ez din horrekin zerikusirik
- Beste erantzun bat: _____

9. Hi ere noka aritzen den emakumea haiz, honezkero, maila baten edo besten. Ezaugarri horietakoren batekin identifikatzen dun hire burua?

- Lotsa gutxikoa.
- Pertsona ziurra.
- Nire buruaren jabe nun ekonomikoki.
- Espektatibetatik kanpora bizi nun, emakume libretzat dinat nire burua.
- Baserrian bizi nun edo bizi izandakoa nun.
- Beste erantzun bat: _____

10. Zerbettetan lagungarri izaten ahal dun hika emakumeentzat?

Emakumeak lagunarteko hizkeraren zati bat galdu din hika ez erabiltzearekin.

Azken batean, hika dun hizkera informala, egoera lasai eta arduragabeetan erabiltzekoa, emakumeari bereziki galarazi zaiona.

Ondorengo esaldien artean, ba al da bakarren bat ados yona? Aukeratu nahi adina.

- Nire adierazpidea osatzeko modu bezala ikusten dinat hika, lagunarteko hizkera informala osatzekoa.
- Emakumeak bizitza publikoan leku gehiago hartzen dion heinen, hika gehiago erabiliko din.
- Ahizpatasuna indartzeko baliagarri ikusten dinat noka, emakume arten ere gozo eta informal hitz egittek.
- Emakumea ahalduntzeko baliagarri ikusten dinat hika, gizonekin modu infomalen berdintasunen hitz egittek.
- Etzakinat zer esan, ez dinat erantzun horietako bakar bat garbi ikusten.
- Beste erantzun bat eman nahi badun, aurrekoa hire hitzekin osatu, hementxe dun aukera: hika zertan izaten ahal dun baliagarri emakumearentzat? _____

4. ERANSKINA: 4. galdetegia (Ikastaroaren balorazioa)

Adina:

1. **Ikastaroan izena emandakoan izandako aurreikuspenak bete dittun?**
 - a. Bai, espero nuena bete dun.
 - b. Bai, espero nuena bete dun eta espero nuena baino gehiago ikasi dinat.
 - c. Ez, ez dun egokitu nire aurreikuspenetara.
 - d. Beste erantzun bat: ...

 2. **Zer gustatu zin gehina?** _____

 3. **Zerbette aldatuko yunen? Zerbette falta izan dun?** _____

 4. **Ikastaroan hasiz geroztik, hika gehiago erabili dun?**
 - a. Bai, pertsona ezagun batzuekin aldatu egin dinat erregistroa.
 - b. Bai, pertsona ezezagunak ezagutu eta hika hasi dinagu harremana.
 - c. Ez, lehen adina hitz egiten dinat.
 - d. Beste erantzun bat: ...

 5. **Zenbat pertsona berrirekin hasi haiz hika hitz egiten?**
 - a. Ikastaroko kideekin bakarrik.
 - b. Ikastaroko kideez gain, 2-3 pertsona berrirekin.
 - c. Ikastaroko kideez gain, 4-5 pertsona berrirekin.
 - d. Beste kopururen bat: ...

 6. **Hasi berri horiekin zein forma erabiltzen dun? Toka? Noka?**
 - a. Gizonezkoekin toka
 - b. Emakumezkoekin noka
 - c. Ez-bitarrekin adostu egin dinagu nola egin
 - d. Beste erantzun bat: ...

 7. **Non aldatu dun zuka/hika hitz egitea?**
 - a. Etxean
 - b. Lagunartean
 - c. Tabernetan
 - d. Lanean
 - e. Inon ez
 - f. Beste erantzun bat: ...

 8. **Aldaketa egiteko zer behar izan dun?**
 - a. Nik hika ezagutzea.
 - b. Solaskideak hika ezagutzea.
 - c. Solaskidea prest egotea, aldeko jarrera erakustea.
 - d. Aldaketa horretaz hitz egitea gure artean, aurrena.
 - e. Beste erantzun bat: ...

 9. **Erraza izan dun aldaketa? Zergatik?** _____
-
-

10. Hika erabiltzen hasita, zerbaitetan aldaketarik sumatu dun? (aukeratu bat edo gehiago).

- a. Harremantzeko moduan (azalduko dun gehiago? Gertukoago, informalago...)

- b. Komunikatzeko moduan (azalduko dun? Indartsuago...)

- c. Solaskidearengan (azalduko dun?)

- d. Solaskidea emakume edo gizon izan desberdintasunik nabaritu dun?

- e. Beste diferentziaren bat sumatu dinat (azaldu):

- f. Desberdin sentitzen nun hika arita (zertan?):

- g. Ahaldundua sentittu naun (zertan?):

- h. Ahizpatasuna sentittu dinat (zertan?):

- i. Diferentzia sumatu dinat, baina ez zekinat nola adierazi.
- j. Ez dinat diferentziarik sumatu.

11. Etorkizunean, zer beharko huke hika gehiago erabiltzeko? _____

12. Egingo al dun ikastaroaren balorazioa, 10 bat lerrotan?

- a. Egutegi-ordutegi-iraupena-espazioa (udaletxeko ganbara)
- b. Metodologia: azalpenak-praktika-dinamika-materiala.
- c. Ikastaldea: kopurua-partaide sentitu haiz?
- d. Hobetzeko alderdiak.

NIRE BALORAZIOA: